

Perspektiver for kristen kringkasting i Norge.

En utredning utarbeidet for Kristelig
Kringkastingslag(nå: Familie og Medier)
ved Svern Martinsen.

(28.juni 1993)

FORORD

Det har skjedd avgjørende og viktige ting innen media i 1993. Departementets Mediemelding ble presentert i vår, og det nærmer seg ny konsesjonsutlysning for nærkringkasting. NRK har kommet med sin nyskaping "Petre", og sender nå på tre riksdekkende kanaler. Den kommersielle radiostasjonen P4 (Radio Hele Norge) kom på luften 15.september. Det landsdekkende TV-monopolet ble brutt allerede i 1992, i og med TV2s fremtreden på arenaen.

I 1995 lanseres en ny type distribusjon av radiokanaler: Digital lydkringkasting(Digital Audio broadcasting-DAB) Dette vil gjøre det teknisk mulig å etablere en rekke nye radiostasjoner, både på lands-og regionalbasis.

I en slik endringskultur er det viktig at kristenfolket er informert og ser sitt ansvar og utfordringene på radio-sektoren. Ingen organisasjoner, kirker, nærkringkastere eller medieorganisasjoner på kristen grunn sitter i dag inne med bakgrunnsmateriale nok til å gjøre en skikkelig gjennomtenkning av sin plass i bildet.

KKL ønsker at dette utredningsarbeidet skal komme det kristne norske radiomiljøet til gode. Det er tenkt som en stimulans for å utløse organisasjonsmessige og personlige visjoner og opplegg, og fremme engasjement og tenkning om kristen radio i de ulike deler av landet.

KKL vil med denne utredningen gjøre sitt til at de forventede premisene for utviklingen kommer på bordet, slik at det kristne Norge skal kunne gjøre de rette valg i de avgjørende årene som kommer.

DISPOSISJON

Denne utredningen har 6 kapitler. Disse tar for seg:

- 1. De historiske forutsetninger for fremtidens mediebilde.**
- 2. De tekniske sidene ved fremtidens mediebilde.**
- 3. De økonomiske sidene ved fremtidens mediebilde.**
- 4. De politiske sidene ved fremtidens mediebilde.**
- 5. Den kristne utfordring i media.**
- 6. Muligheter for kristent radioarbeid.**

SAMMENDRAG AV UTREDNINGEN

HISTORISK DEL

Tanken om folkeopplysning har i stor grad dominert radioen i Norge. NRK har dominert lyttmønsteret, men lytting på utenlandske stasjoner har forekommet, bl. a. på Radio Luxembourg, BBC, IBRA og NOREA.

Motkulturelle strømninger fant veien til vårt land, først gjennom musikken. Piratradiostasjoner skapte motkulturer i naboland som Sverige og Storbritannia, med Radio Nord, Radio London og Laser 558.

Monopolene og duopolene ble sprengt som følge av disse. I Europa var Italia først ute med nærradio.

Sverige fikk først et flerkanalssystem gjennom Sveriges Radio, deretter regionalradio inspirert fra England, så nærradio, og nå til sist kommersiell radio. Nærradiokulturen i Sverige hang også sammen med politisk, religiøs og økonomisk liberalisering.

Storbritannia fikk først en omforming av BBCs kanalsystem, samt BBC Local Radio. Deretter lokal kommersiell radio, som fikk mer og mer liberaliserte regler. Til slutt fikk man også riksdekkende og regional kommersiell radio. Radioene ble kraftig formatert etter markedet.

Norge fikk nærradio bl.a. inspirert fra Sverige. Også i Norge her hang dens fremvekst sammen med politisk, religiøs og økonomisk liberalisering, men også med populistiske strømninger.

Etter to prøveperioder, fra henholdsvis 1982-1984 og 1984-1988, ble nærradioen i Norge permanent fra 1988.

TEKNISK DEL

AM-kringkasting kan brukes til å nå landene rundt Nordsjøen, og Russland med Evangeliet. FM-kringkasting vil være den viktigste distribusjonsformen for radio i overskuelig fremtid.

DAB-Digital Lydkringkasting er allerede i ferd med å gjøre sitt inntog. En overlegen lyd kvalitet og jevn mottaking over store områder vil på sikt føre til at mange mennesker får DAB-mottakere. Dette gjør at DAB er et medium som det kristne mediamiljøet må ta alvorlig, med etablering av stasjoner i dette kringkastingsbåndet som mål.

All radioproduksjon er i ferd med å bli digitalisert.

Alle nyhetsinnslag, jingler og musikkinnslag kan settes sammen på data. Målet er det bånd- og papirfrie studio.

Programmerere blir viktige. For dem blir datamaskinene en nødvendighet for å holde rede på platene. "Digitale jukebokser", med stor kapasitet for lagring av musikk, utskrift av benyttede innslag/ plater, nyhetsinnslag, værmeldinger. m. m. er på full fremmarsj. Alt vil kunne programmeres på forhånd. Datateknikk må vurderes opp mot tradisjonell teknikk. Datateknikk gir kanskje høyere etableringskostnader, men langt lavere driftskostnader. Data i radio kan problematiseres, men må vi ikke spørre oss om en datateknikken også kan brukes på personlige og vettuge måter?

ØKONOMISK DEL

Gode relasjoner må etableres med P4 med sikte på å fremme det kristne budskap også i denne kanalen. Når det blir ledig kapasitet, bør det kristne mediamiljøet være på banen med sikte på å etablere en riksdekkende kristen kanal. Kristne forretningsfolk med visjoner og kapital må raskt ut i markedet i forbindelse med den nye konsesjonsrunden for nærradio i 1994/ 1995! Aktuelle finansieringsformer kan være 820-nummer, frivillig lisens, gaver, sponsorvirksomhet, reklame, bingo, m.m.

POLITISK DEL

En svak tendens til mer uniformering av kanaler kan spores. Fellessøknader der organisasjoner er integrerte i et almenradiotilbud på en og samme frekvens, vil kunne få enekonsesjon. De kristne

kirker og grupper bør stå sammen med fellessøknader og under felles paraply, for å vinne frem i kampen om konsesjoner i de store byene.

KAPITEL 1: DE HISTORISKE FORUTSETNINGER FOR FREMTIDENS MEDIEBILDE.

1. 1. Marconi.

Radioen begynte først på AM, på lang-og mellombølge (LF og MF) i 1920-årene.

Små, men iherdige lyttergrupper viste stor entusiasme i de første årene, etterhvert som de fikk inn stasjoner fra utlandet, og senere fra vårt eget land på sine krystallapparat.

Det var Marconis berømte sendinger fra Chelmsford og Writtle i Essex som var de første mål for lytterinteressen, og etterhvert ble nye stasjoner fra øyriket, med 2LO London i spissen, en selvsagt del av radiomenyen her i landet.

1.juledag 1931 startet den første kristne radiostasjonen HCJB, "Stemmen fra Andesfjellene", sine sendinger.

1. 2. Norge.

Prøvedriften fra Kristiania Broadcasting i 1923, og regulær drift i Kringkastingsselskapets regi i Oslo fra 1925 skapte stor interesse for radio i Norge. Lytterinteressen skapte "broadcastingsaken". Dette førte i sin tur til at det ble etablert lokale Kringkastingsselskap i flere av våre byer i årene som fulgte, bl.a. i Bergen, Ålesund og Trondheim. Nå sørget flere faktorer for at privat kringkasting etterhvert kjempet i motvind, ikke minst den mislykkede "storstasjonen" på Lambertseter i Oslo, og dét politiske anliggende at alle i vårt land skulle kunne ta inn det nye mediet.

I og med nasjonaliseringen, og etableringen av Norsk Rikskringkasting i 1933, ble det derfor satt sluttstrek for den private kringkastingen i Norge for mange år fremover. Kringkastingreklamen tok også slutt, i og med den tyske okkupasjonen fra 1940. Under krigen ble som kjent radioene beordret innlevert, men de som beholdt dem, kom til å sette stor pris på de norske sendingene fra BBC, og særlig da som nyhetsmedium og moralsk oppbygger.

Allerede på 30-tallet så man på kringkasting som en nasjonal folkeopplyser, et syn som for NRKs vedkommende har bestått frem til i dag.

I 1935 ble Kristelig Lytterlag, senere Kristelig Kringkastingslag (KKL), startet av 22 ledere fra de kristelige organisasjoner. Lytterlagets oppgave var å være kristenfolkets talerør overfor radioen i Norge.

1. 3. Lytting på utlandet.

På 30-tallet var det lite lytting på utlandet, bortsett fra at man på Østlandet hadde tilgang til Motala-senderen i Sverige, som alternativ til NRK. Under krigen lyttet mange nordmenn ulovlig på BBC. Etter krigen fortsatte mange nordmenn på Vestlandet å ta inn BBC, særlig BBC Lights musikkprogrammer, hørespill, og komi-program var populære.

I 1951 ble Radio Luxembourgs mellombølgesender satt i gang, og den fikk etterhvert stor betydning for ungdom med sine musikkprogrammer. Noe av det samme kan sies om sendingene fra American Forces Network, som bl. a. hadde stasjoner i München, Stuttgart og Frankfurt. Vi vet at mange ungdommer lyttet ivrig til disse sendingene. Voice of America, Radio Free Europe, IBRA og NOREA hadde også sine trofaste lyttere. Det var likevel de riksdekkende tjenester som var viktigst, både i Norge og i Europa.

1. 4. Motkulturer.

Etterhvert oppsto det motkulturer, både innenfor kringkastingsbransjen, og i ungdomsmiljøene selv. I USA vokste det frem ulike typer formattede radiostasjoner. Det vil si stasjoner med én bestemt programtype, eller musikkstil.

1. 4. 1. Rock n' Roll.

I USA kan vi finne denne musikkformen i USA allerede tidlig på 50-tallet. Alan Freed gjorde stor suksess med Moondog show på WJW 850 AM i Cleveland, Ohio i juli 1951.

Freed hadde vært i platebutikken til en venn av seg, Leo Mintz, samme vår, og Mintz hadde da nevnt at hvite tenåringer i større og større grad spurte etter svart musikk, den gangen kalt "race" eller "sepia", senere "rhythm and blues" og "soul".

Det var denne musikken Freed spilte på sitt show.

I mars året etter, kom 25. 000 hvite tenåringer til et dansearrangement som hadde vært annonsert på WJW, på the Arena i Cleveland, en hall som rommet bare 10. 000. Det ble store opptøyer, og ikke bare ble Freed landskjent, men rock 'n roll ble født. Dette er ellers den hvite formen for svart, verdslig musikk, som igjen har big bands, blues/ gospel, negro spirituals og afrikansk musikk som basis.

I Norge fikk vi en liknende episode, dog i mye mindre målestokk, da filmen "Blackboard Jungle", "Vend dem ikke ryggen" skulle vises i Oslo i 1955. Det samme skjedde også i London og mange andre byer. Her spiller Bill Haley and the Comets "Rock around the clock": Dette er en plate som er blitt noe av en klassiker. Den solgte 15 millioner eksemplarer, men er imidlertid en klar imitasjon av opprinnelig svart stoff! Ikke lenger etter fikk Elvis Presley sitt gjennombrudd, med velkjente følger. Også han kan takke de svarte for sin musikk og suksess.

Senere flyttet Alan Freed til New York, hvor han ble Disc Jockey på WINS 1010, som var etablert som en av USAs beste Top 40-stasjoner i noen år.

1. 4. 2. Beat og Protest.

Motstrømmen mot etablissementet i USA kom til å få utslag gjennom lytting til, og imitasjon av svart musikk. Men det alternative Beat-miljøet i Greenwich Village i New York, der bl. a. Bob Dylan spilte først på 60-tallet, er også viktig for å forstå dette tiårets musikk, og dermed dets radio. Dylan var populær med protestsanger med røtter i folkemusikk og røff, arbeiderblues, men slo først skikkelig igjennom da denne stilen ble kombinert med rock. ("Like a Rolling Stone", 1965)

1. 4. 3. Top 40.

Opprinnelsen til dette radioformatet tilskrives Todd Stortz og Don Burden. Oppskriften var en "playlist" med stadige gjentakelser av de 40 mest populære singelplatene, noen gamle plater, noen LP-kutt, og ikke minst gjorde hver Disc Jockey sitt personlige valg blant nye plater.

1. 4. 4. Gordon McLendon

Dette er et viktig navn i denne sammenhengen. Opprinnelig av skotsk herkomst sto denne texaneren for den reneste Onkel Skrue-historie, da han slo seg opp fra nesten ingenting til å bli en av de viktigste aktørene i radiomarkedet i USA. Han drev bl. a. KLIF 1190 i Dallas, en nå legendarisk Top 40-stasjon, og var samtidig pionér når det gjelder radioformat som all-news (bare nyheter ; WNUS 1390 i Chicago) og Beautiful music (lett instrumentalmusikk ; KABL 960 i Oakland). McLendon er viktig i vår sammenheng, fordi han var en av hovedarkitektene i kulissene bak den svenske piratstasjonen Radio Nord først på 60-tallet. I sin tur førte politisk inngripen til stengning av denne, men også til etableringen av Sveriges Radio P3.

Den svenske minsteren som var ansvarlig for Lex Radio Nord hadde sterk tro på statlig styring av kringkasting...Det hører med å nevne at Lewi Pethrus, Pinsebevegelsens Grand Old man, og deres avis "Dagen", hadde et svært positivt syn på Radio Nord og fri radio, og gikk sterkt imot ....Socialdemokratins kamp mot kommersiell kringkasting.

At piratstasjoner fra internasjonalt farvann utfordret kringkastingsmonopolene, så vi ellers i Danmark og Holland, der henholdsvis Radio Mercur og Radio Veronica gjorde at de nasjonale, riksdekkende radioene måtte skjerpe seg.

Viktigst her er likevel de engelske piratstasjonene, som Radio Caroline, og særlig Radio London. Deres fremvekst kom sammen med Beatles' store suksess. Disse stasjonene kan også forstås som motkulturelle trekk overfor BBC og Radio Luxembourg. Den siste spilte nesten utelukkende musikk fra etablerte plateselskap, mens BBC hadde nokså lite sendetid for ungdommens musikk, og for innspilte plater i det hele.

1. 4. 5. Radio London.

Denne stasjonen begynte sendingene sist i 1964, og fikk hurtig en formidabel suksess. Linjene går igjen til Texas, og til McLendons KLIF. Forretningsmannen Don Pierson fra Abilene syntes at offisiell britisk radio fra BBC var triste saker da han besøkte London. Han hørte også sendingene til piratstasjonen Caroline, men mente at radio made in Texas ville være bedre. Han fikk med seg flere venner og forbindelser med solid økonomi. Opprinnelig var det meningen å kalle stasjonen for KLIF London!

På Radio London ble Top 40-formatet fra KLIF innført i Europa for første gang, men i neddempet, engelsk utgave. Her kunne engelsk og europeisk ungdom høre amerikansk musikk som Soul, Tamla-Motown, Surf, Vestkyst, Folk-Rock, og de første ansatsene til progressiv musikk. Her spiltes, gjerne mange uker på forhånd, de siste platene til The Beatles, Hollies og Rolling Stones, og andre britiske pop-og rockgrupper. Her sto også mange nye talenter frem. Det var her The Beatles berømte LP "Sergeant Pepper's Lonely Hearts Club Band," ble lansert i 1967.

Stasjonen var meget talentfullt organisert og presentert, og da sendingene fra ex-minesveiperen "Galaxy" opphørte utenfor Essex i august 1967, hadde de engelske myndighetene (Labour party) måttet be BBC omforme sitt kanalsystem, og opprette Radio 1, og en rekke Local Radio stations. De siste sendte først bare på FM.

Med Radio 1 forsøkte BBC å kopiere Radio London. De fleste Disc Jockeyene kom derfra, og stilen ble forsøkt imitert. Imidlertid var ressursene for små, og myndighetenes restriksjoner overfor BBC for store. Derfor ble Radio 1 ingen suksess, før en klarte å få sin egen identitet ut på 70-tallet.

1. 4. 6. ILR, landpirater og Laser 558.

Da den konservative Heath-regjeringen kom til makten i 1970, forresten sterkt hjulpet av valgpropaganda fra piratstasjonen Radio North Sea International, lovet den å innføre lokal kommersiell radio. De første stasjonene, London Broadcasting, og Capital Radio kom på luften høsten 1973. Begge brukte AM/ FM. IBA, Independent Broadcasting Authority, het organet som organiserte radio utenfor BBC under betegnelsen ILR, Independent Local Radio. Det var likevel misnøye blant publikum med stasjonenes programtilbud. Disse ble en blanding av flere forskjellige stilarter innen musikk, ettersom de i utgangspunktet skulle gi noe til alle. Dessuten åpnet konsesjonsvilkårene bare for en stasjon i hvert område unntatt London, og favoriserte i virkeligheten bare eiergrupper med tung kapital. I tillegg fikk utviklingen av ILR-systemet en pause i siste halvdel av 70-tallet, da Labour igjen satt ved makten.

Radio Caroline hadde klart å holde seg flytende gjennom mange av disse årene, men ikke uvesentlige som systemalternativ var også landbaserte piratstasjoner, som Radio Jackie i London-området.

BBC og IBA utgjorde nå i virkeligheten et duopol, og Radio Caroline og Radio Jackie og andre, som Radio Nova fra Irland, utfordret dette sterkt på 80-tallet. Radio Luxembourg var også hele tiden i bildet, om enn med synkende lyttertall inntil stengningen i 1992.

Meget viktig ble en ny piratstasjon, Laser 558, (AM) som opptrådte midt på 80-tallet. Med en nyutforming av Top 40, CHR, Contemporary Hit Radio, som format, ble den så populær at særlig den ene siden av duopolet, IBA, ble kraftig utfordret. Dette selv om det var kommet mange nye kommersielle stasjoner til etter at Thatcher kom til makten. Laser ble stoppet, men resultatet ble enda mer liberalisering, bl. a. i forbindelse med Broadcasting Act 1990.

I London ser en det tydeligst: Her får vi nå en rekke nye stasjoner: Jazz-FM, (Jazz av forskjellige kategorier,) Melody Radio, (lett instrumentalmusikk,) Kiss-FM, (disco-og dansemusikk,) London Country Radio, og så Choice-FM, London Greek Radio, RTM, Spectrum, Sunrise, og WNK, alle for forskjellige innvandrergupper.

For første gang ser vi konsesjoner utlyst der en spør etter bestemte radioformat. Utviklingen førte også til riksdekkende og regional kommersiell radio.

Nå har Storbritannia i stor grad fått "Free Radio", (slagord fra 60-årene) forsiktig regulert av det nye Radio Authority.

1. 5. Utviklingen i Norge.

Gjennom hele radiohistorien i vårt land var tenkemåten at radioen skulle være folkeopplyser, og monopolet var premiss. Dette gjaldt fra Arbeiderpartiet og langt inn i de borgerlige partiene, også i Høyre. NRK var deres horisont.

Men utenfor NRK og det politiske miljøet hører vi om norske ansatser til kringkasting med reklame på 60-tallet, som Alf R. Bjercke (Maler'n) , Farverådets kabel-sendinger 1965-66 til Oslo Øst ; og en piratstasjon i Elbens munning, med sendinger 19 timer i døgnet, som skulle hete Star Radio 1. En student ved NHH i Bergen lot høre fra seg innen radiolytterkretser først på 70-tallet, der han opplyste at han hadde skaffet et skip til kringkasting utenfor kysten av Vestlandet. Det har også vært registrert små antydninger om bruk av radiostasjoner fra Internasjonalt Farvann fra kristent hold.

Ellers holdt Studentenes UKEsendere (Trondheim, Oslo og Bergen) på sin måte liv i tanken om kringkasting utenfor NRK. Alle tre sendte fra små sendere på AM og FM i forbindelse med studentukene hvert annet år. UKEsenderen Oslo skapte en smule oppstuss i 1970, da stasjonen var nokså rødfarget politisk.

Viktigst i det praktiske har nok Norea Radio vært, gjennom mellombølge- og kortbølgesendere i Tangier fra 1956, senere Monte Carlo, og sin Radio Luxembourg-satsing fra 1977 (AM 1439): Treffpunkt 208. Senere kom Sarons Dal på banen fra hertugdømmet, i samme sendetid. Den Norske Sjømannsmisjon hadde daglige sendinger fra Trans World Radio på Bonaire. IBRA Radio sendte norske program fra Tangier i perioden 1954-1959.

Åge Nevlands visjon om en Trans World Radio-sender på Færøyene i forbindelse med oppgraderingen av Utvarp Fóroya på 70-tallet gikk dessverre ikke i oppfyllelse, men prosjektet ville ha gitt strålende dekning av Nordsjøen og Vestlandet! (531AM) Forfatteren gav råd om dette prosjektet så sent som i 1981, og rådet da til at stasjonen skulle hete ARL/ Atlantic Radio Lighthouse.

Våren 1981 inviterte NRK Oppland lag og foreninger uten partipolitisk tilknytning til å lage sine egne radioprogram. 10 organisasjoner deltok i forsøkene som ble sendt som en del av lokalsendingene.

2. november 1981 inviterte KKL kristenledere og politikere til et kontaktmøte. Formålet med møtet var å utfordre og forberede de kristne organisasjoner i forhold til monopoloppløsningen, for at de, som det sto i invitasjonen, ikke skulle "komme for sent til bords."

1. 6. Bratholmutvalget; Høyres mediebetenkning av 1969.

Her konkluderes begge steder med fortsatt monopol. Bratholmkomiteén ble oppnevnt av Kirke- og Undervisningsdepartementet i mars 1966. Den avga to innstillinger, en om monopolspørsmålet i 1967, og Bratholm II av 1968 tar for seg reklamesaken. Begge er negative til forandring av Status Quo.

Høyres utvalg, opprettet i 1967, ledet av dr.juris. Knut S.Selmer, tok til orde for reklame i radio og TV, et program 2 i NRK Radio, og mere lokalt stoff i samme.

1. 7. Kringkastingslovutvalget av 1970.

Kringkastingslovutvalget av 1970 avla sin innstilling i 1975. Her ble det drøftet om nærradio skulle innføres i Norge, bl. a. ut fra erfaringene i Sverige (Sveriges lokalradio AB) og England (BBC Local Radio). Det ble tatt til orde for innføring av prøvedrift i NRKs regi i Nordkapp-området, Ytre Lofoten, Bodø, Namdalen, Indre Hardanger, Jæren, Grenland og Valdres. Det lå utenfor utvalgets mandat å vurdere oppløsning av NRK-monopolet. Kringkastingslovutvalget fikk egentlig ikke mye å si når det gjelder nærradio. NRKs vei ble satsing på distriktskontor og underkontor. De siste fikk ikke egne sendere. Den eneste nærradioaktivitet vi kan spore på denne tiden er på DH-skulen i Volda hvor man fikk sin øvingsradio, Volda Radio (FM) på luften i 1973.

Her var senere sokneprest Gudmund Gjelsten en viktig faktor. Gjelsten hadde da bak seg tjeneste ved Radio Voice of the Gospel i Addis Abeba.

1. 8. På oppløpssiden: Sverige får Nærradio.

Den svenske Riksdagen åpnet i 1978 for prøvesendinger med nærradio, og ga nok her den indirekte foranledningen til vår nærradio. Prøvedrift med sendinger fra organisasjoner, ofte kalt

“nærradioforeninger”, på små, lokale FM-stasjoner hadde opprinnelse hos minister Jan Erik Wikstrøm fra Folkpartiet. En klar ansats til kommersiell radio blir her bl. a. SBC, Stockholm Broadcasting, FM88.

Inspirasjonen kom nok delvis fra de nye regionale svenske stasjonene utenfor Sveriges Radio i regi av Sveriges Lokalradio AB, men bak dem ligger forbildet i Storbritannias BBC Local Radio Stations, og foranledningen til disse. Viktigst for Wikstrøm var kanskje likevel liberale politiske idealer og tilknytning til svensk, frikirkelig miljø. Vi husker igjen Radio Nord's positive omdømme i disse kretser. Nå fikk de små anledning til å gjøre seg hørt.

I Norge hadde Høyre så sent som på 70-tallet konkludert med fortsatt monopol. Men nå fant de svenske idealene veien til Norge og Høyre, og kulturminister Langslet.

Her må også nevnes Noreas planer om en 5kW FM-sender i Kristiansand i tilknytning til det da prosjekterte Gimlekollen Mediasenter. Konesjonssøknaden gikk ikke i gjennom, men som resultat av Langslets “vårslepp” i 1982, kom GIMRA.

1. 10. “Vårsleppet.”

Regjeringen Willoch gav i desember 1981 dispensasjon til nærradiovirksomhet på i alt 8 steder i landet, og tilsammen 47 organisasjoner fikk tillatelse til å drive nærradiosendinger.

Stedene var: Stavanger, Oslo, Hamar, Kristiansand, Bergen, Trondheim, Stokke og Korgen.

Det ble Mjøsradioen på Hedmarktoppen, Hamar som var den første stasjonen som brøt kringkastingsmonopolet i moderne tid. Dette skjedde 16. desember 1981 kl. 14.55, etter stasjonen hadde sendt ulisensisert i et halvt års tid!

Første prøveperiode for nærradio gikk ut i 1984. Det ble da gitt tillatelse til drift på 91 steder, og 318 konsesjoner ble tildelt. Også i Norge var Nærradioen en organisasjonsradio i begynnelsen.

De nå så populære kommersielle Radio 1-senderne i Oslo og Bergen var henholdsvis opprinnelig Radio HUM (knyttet til kretser omkring Humanetisk Forbund) / Kulturradioen, og Puddefjord Radio (knyttet til Fagbevegelsen) .

I 1984 fikk avisbransjen anledning til å drive nærradio. 26 aviser fikk konsesjon. Dette ble et relativt kortvarig eksperiment. Bingo ble tillatt som finansieringsform fra og med 1986.

I 1988 ble nærradioen gjort permanent i Norge. Fra 1.mai dette året ble også kommersiell reklame og sponing tillatt, etter at det i lang tid hadde vært diskusjon om finansieringsspørsmålet. Større slag sto nok om en omfattende driftsfinansiering som ikke skilte klart mellom journalistikk og annonsering.

Nærkringkastingsnemnda i Fredrikstad ble opprettet til den permanente driften tok til i 1988. Nemnda har hatt Lov om Nærkringkasting og forskjellige typer forskrifter som rettesnor i sin forvaltning. I utgangspunktet er lovgivningens ord om at nærradiokonsesjoner bare gjelder en kommune vært forsøkt fulgt i stor grad, men i noen tilfeller har resultatet blitt flere kommuner. Saksbehandlingen har i noen tilfeller tatt tid, fordi man av og til har tre instanser å forholde seg til, nemlig Nemnda, Statens Teleforvaltning, (typegodkjenning av sendere, frekvenstilldeling), og Televerket (drift av en del sendere). Se likevel mer om dette under drøftelsen av de tekniske spørsmålene, 2. 1. 2, C, avsnitt 2.

I byene og i tettbygde strøk har en i stor grad fått samlefrekvenser med tidsdeling, men fellesnavn som Bergens Bergen Nærradio, Bykanalen og Kanal 1 er lite brukt. Odd Arne Joø, daværende forbundssekretær i Norsk Nærradioforbund uttrykte i 1991 problematikken slik: ". . . Tenk deg noe tilsvarende for avis: At Vårt Land, VG og Klassekampen skulle dele avissidene. . ."

Da nærradioen (offisielt) ble kommersiell radio i 1988, finner vi alt fra nordiske (Aller, Bettina Aller) over nasjonale (Ecne, Einar C. Nagell-Erichsen), til lokale investorer som Fred Olav Johannesen, (Bergen.) som aktører. Kapitalen har i stigende grad styrt nærradiomediet.

Kristne kirker, organisasjoner og sammenslutninger var tidlig på banen, som f.eks. Mjøsradioen, GIMRA, Radio Øst og Radio Sentrum i Oslo. Visjonære enkeltpersoner kan også nevnes, slik som Geir Mykletun i Stavanger, (Radio Vest) presten Ragnar Johannesen, (Hjerteradioen, Jessheim) Ragnar Udjus, Kristiansand (Radio Sør), Steinar Aabø (Solradioen, Halden) og Hans Bratterud (OFK)

Det må også nevnes at det var Kristelig Kringkastingslag som tok initiativet og fikk Norsk Nærradioforbund (NNF) på beina. Den første sekretær for NNF var KKLs landssekretær Øivind Brakvatne. Senere forbundssekretær Odd Arne Joø kom også fra en stilling i KKL. KKL drev også en utstrakt kursvirksomhet for nærradiomedarbeidere, og KKL Media ble opprettet bl.a. for å bistå med salg av teknisk utstyr og oppbygging av nærradiostudio.

Ellers er korttidskonsesjoner benyttet en god del ved møteuker o. l. Det har vært en synkende tendens for slike konsesjoner, som nå ligger på ca. 50 pr. år.

Totalantallet vanlige konsesjonærer lå i 1992 på vel 420. Av disse var knapt halvparten almenne, vel 100 var av religiøs type, mens konsesjoner knyttet til politiske grupperinger, og skoler hadde ca. 30 hver. Det fantes pr. 1992 213 sendersteder. Konsesjonsperioden 1988-1993 ventes i skrivende stund å bli utvidet til ut i 1994.

I Nærkringkastingsnemnda har man vedtatt at et konsesjonsområde skal disponere en sendefrekvens pr. 70000 mennesker. Nemnda vil ha som hovednorm at virksomheten skal fortsette stort sett slik som nå i en ny konsesjonsrunde. Søkere som kan forventes å øke "det lokale, kulturelle mangfoldet", vil ha god sjanse til å få konsesjon. Se videre om fremtidsutsiktene i avsnittet om Mediemeldingen, kap. 4.3. *Her skal bare nevnes at en blir slått av hvor stor vekt det blir lagt på almenkringkasting også i nærradio. Slik drift er lansert som et kriterium for å kunne få enekonsesjon.*

1. 11. KKLs Nærradiundersøkelse 1993.

1.11.1 Organisasjon.

Pinsemenigheter står bak nesten 40 % av konsesjonene. Norsk Luthersk Misjonssamband ligger på 2. plass med 17%, tett fulgt av Indremisjonsselskapet med 16% i følge undersøkelsen. 75 % av de kristelige stasjonene er tilknyttet et kirkesamfunn/en organisasjon.

1.11.2 Sendetid.

66 av de 70 aktive stasjonene oppgir at de har sendetid innenfor det som kan defineres som god sendetid, nemlig mellom 0600 og 1800. 67% har økt, og 16 % har redusert antall sendetimer siden starten.

1.11.3 Medarbeidere.

Om nærradio i begynnelsen var “amatørenes inntogsmarsj”, er det ikke lenger slik innen kristen nærradio. Ca. 2/ 3 har ansatte medarbeidere. Over 40% er engasjert på heltid. 40% har deltidsansatte. Forskjellige typer sysselsettingsmidler har dessuten hjulpet stasjonene: 15% er lønnet via slike ordninger. Det skal nevnes at mange ansettelser er i radioer hvor kristne organisasjoner bare er medeiere.

Det er mindre entusiasme i nærradio i dag enn for 10 år siden. Det må vi kunne slå fast, ettersom 50% av konsesjonærene hevder dette. Fremdeles er det likevel et antall som synes oppglødd for nærradioarbeidet. 1/ 5 av nærradioene har ellers mellom 30 og 50 frivillige medarbeidere, 1/ 3 har mellom 10 og 20, men omtrent samme sats har bare mellom 1 og 10 frivillige tropper.

1.11.4 Program.

Programtypene i kristen nærradio virker relativt trauste: Vel 60% av konsesjonærene har magasinprogrammer som sin mest vanlige programform, 14 % sier det samme om andakten. Vi må også kunne nevne nyheter, som er nest mest vanlig hos litt under 20%.

1.11.5 Inntekter.

Når det gjelder inntektskilder er gaver og overføringer fra eiermenighet/ organisasjon det mest vanlige. Tilsammen dreier det seg om over 80 %. Bare vel 17% har reklame som viktigste inntekt. Denne ligger imidlertid også på 2. plass som nest viktigste inntekt. Gaver ligger likevel litt over. Henholdsvis er tallene 19 og 26%.

70% spør aldri om gaver til radioarbeidet. 11% har en omsetning på over 1 million kroner. 14% har en omsetning mellom en halv og en million. 21% har en omsetning mellom 50. 000 og 100. 000 kroner.

Vurdering/ Utfordring:

Felleskonsesjoner fremstår som en god løsning dersom en ønsker mer sendetid. Her er det også tale om muligheter for bedre økonomi. Reklameskepsis kan kanskje spores i materialet. Likevel har 2/ 3 klart seg uten å spørre lytterne om hjelp til finansieringen. Få stasjoner har våget seg inn på å prøve forskjellige typer musikkformat. Magasinprogram dominerer. Imidlertid har ikke få skjønt potensialet i et allmennradiotilbud som nyheter.

KAPITEL 2: DE TEKNISKE SIDER VED FREMTIDENS MEDIEBILDE.

2. 1. Sendeteknikk.

2. 1. 1. AM RADIO.

A. Lang-og Mellombølge.

AM har begrensninger, for det første i lyd kvalitet, for det andre når det gjelder forstyrrelser fra atmosfæren, andre stasjoner, og spesielt elektriske apparater og ledninger. En nyvinning på 70-og 80-tallet var forbedring i lyd kvaliteten med AM Stereo, etterhvert brukt mye av større og

mellomstore stasjoner i USA, Canada, Australia og Japan. Dette for å forsøke å holde tritt med den sterke ekspansjonen for FM. Motorolas C-QUAM-system er i ferd med å bli normen i USA. Nå taler man om ennå et fremskritt: "Band digital" tester har i det siste gitt nær CD-kvalitet på AM-båndet. Se videre under 2.1.3.: EUREKA!

Imidlertid har en krise i AM-industrien ikke vært til å unngå. Resultatet er blitt en konsentrasjon på AM av formatterer som ikke trenger hi-fi kvalitet, som gammelpop av forskjellig karakter, nyheter, og prat. Rasjonaliseringer i form av automatisering og relésending av satelittprogram er også karakteristisk.

Prøvesendinger på 70-tallet i Europa med SSB, enkelt sidebånd, for å få plass til flere stasjoner på båndet er det også blitt stille om. Både Sveits, Tyskland og Norge forsøkte seg. God lyd kvalitet ble oppnådd fra vår egen SSB-sender på Marienlyst i Oslo.

Likevel er radiotypen fremdeles oppegående. På den vestlige halvkule åpnes dette tiåret et nytt frekvensområde, 1603-1700 kHz.

Først på 90-tallet arrangerte NAB, National Association of Broadcasters i USA prøvesendinger fra K2XXB, Beltsville, Maryland på 1660 AM. Stasjonen skulle prøve det nye båndet med en antenne som gav bedre lokal dekning.

Piratstasjonen Laser 558 utprøvde i 1983 en senderantenne festet til ballong etter amerikanske militære tegninger. Prinsippet var allerede utprøvd med hell på 50-tallet. Signalstyrken ble glimrende, men en av Nordsjøens stormer sendte ballongen til et supermarked i Colchester! I Norge, og Norden generelt har vi sett en stor nedbygging på dette feltet, og NRK har i dag svært få AM-sendere igjen, en langbølgesender på Kløfta, en meget sterk mellombølgesender på Kvitsøy, og sterke, til middels sterke mellombølgesendere på Vigra, i Bodø og i Vadsø. En helt lokal sender finnes fremdeles i Longyearbyen. Over tre AM/SSB-kystradiostasjoner, Vardø, Hammerfest og Isfjord sendes nå værmelding for fiskeflåten i Barentshavet.

AM-signaler utbrer seg meget godt over saltvann, og slik kringkasting vil teknisk fungere fint i våre kyststrøk. Til bruk innenlands ville AM ellers kunne egne seg som gjenutsender av FM-sendinger, med sikte på jevnere dekning i ulendt terreng. Det er likevel et spørsmål om mottakerne rundt om blir brukt, og om dette vil være regningssvarende. Tvilsomt er det også i hvor stor grad AM har noen fremtid når det gjelder musikkoverføringer.

AM, (Lang, og Mellombølge) burde kunne være aktuell med sikte på å nå våre naboland med kristen radio, gjerne på engelsk, eller på russisk. Det er tydelig at det fremdeles vestover finnes lytterskarer her, da det i de senere årene har skjedd en økt satsing på disse frekvensbåndene i og med de nye stasjonene fra Irland (Atlantic 252, eiet av Radio Luxembourg) og England (Virgin 1215, eiet av Virgin Communications). I 1995 kommer enda en privateid mellombølgestasjon i England. I Russland opplever man nå en eksplosjon i form av nye private kanaler, mange av dem på mellombølge.

Frekvensene 1485, 1584 og 1602 kHz på Mellombølgebåndet er internasjonale fellesfrekvenser som også vårt land har mulighet til å benytte. Disse kanalene er likevel mindre aktuelle ved kringkasting f. eks. til landene rundt Nordsjøen på grunn av det store antallet stasjoner som sender her.

Bruk av andre frekvenser, som 153 kHz, (nyttet inntil nylig i Tromsø) de gode kanalene øverst i langbølgebåndet, nederst i Mellombølgebåndet, og 675/ 702 kHz (i dag nyttet av NRKs anlegg i Bodø og Vadsø) vil kreve bilateral godkjenning. Dessuten trenger en registrering i Den Internasjonale Telekommunikasjonsunionen i Sveits, men om politisk vilje finnes er dette ikke umulig å oppnå med den forsiktige bruken som fins av disse bølgebåndene i dag i Skandinavia.

Et trekk i bildet kan være at det nå lages nye, og svært gode mottakere for AM av amerikanske Denon (TU-680 NAB AM/FM tuner) og engelske Audiolab (8000 T FM/AM tuner). Begge er bygget med tanke på å yte AM-kringkasting full rettferdighet, og har fått meget god mottakelse for sine ytelser.

B. Kortbølge.

På AM (Kortbølge) ser vi på den ene siden at Norea Radio legger ned sine kortbølgesendinger over Trans World Radio i Monte Carlo. Likevel må vi også ta inn i bildet at kortbølge opplever noe av en renessanse i USA, og fremdeles er viktig i den tredje verden og for internasjonal kringkasting. Engelske Radio Fax har dessuten i flere år kjempet for å få lisens for privat kortbølgekringkasting fra England. Det er ikke usannsynlig at disse strømmingene etterhvert vil finne veien også til Skandinavia og vårt land. Årsaken til fornyet interesse for kortbølgen er uten tvil hendige og gode mottakere som er kommet på markedet i det siste tiåret, som de fra Sangean (ATS-803, 808), Grundig (Satellitt 500, 650 og 700), og Sony (ICF-2001D, SW-33, SW-77). Karakteristisk er den store brukervennligheten. Med ferdigprogrammerte frekvenser og et tastetrykk kan en enkelt forflytte seg fra stasjon til stasjon. I tillegg kommer utsiktene for bilradioer med kortbølge. Philips har en modell på markedet allerede. Ekstra interessant blir dette feltet ved utsiktene til stereo (prøvet av Voice of America i 1993), og AMDS, en AM-versjon av RDS, Radio Data System. I det siste tilfellet vil stasjonen en lytter til fremstå med en skrevet logo på mottakerens front.

Kortbølgens ekspansjon har ført til et stigende antall private etableringer i USA av nye stasjoner. Etablerte WYFR, Family Radio i Oakland har fått selskap av stasjoner som WHRI, World Harvest Radio, i South Bend, Indiana, WEWN Catholic Radio Service, Birmingham, Alabama, og dynamiske KVOH, Van Nuys, California, i regi av George Otis og High Adventure Ministries. De siste har også sendere andre steder i verden.

C. Mulige utfordringer.

Innen nærradiomiljøet har det vært lite tale om AM. UKEsenderen Oslos AM 1485 ble brukt siste gang som Karnevalsradioen våren 1984 og oppnådde da dekning over hele det sentrale Østlandsområdet. Kilder i Departementet kan ellers fortelle at det har vært noen signaler innen bransjen om interesser i denne retningen. Opplysninger jeg sitter inne med, peker i retning av Stavangers Radio Vest, som tenkte på dekning av oljeinstallasjonene i Nordsjøen, og Henk De Jong på Radio Nordsjø Internasjonal i Halden, som både har vært i bildet når det gjelder sendinger på Fredrikstads gamle AM-frekvens (1575/ 1578) og fra svenskenes langbølgeanlegg i Motala, nedlagt sist i 1991. Her var det tale om 981AM. Behandlingen av Mediemeldingen i Stortinget innvarsler ikke noen mer aktiv holdning av myndighetene når det gjelder bruk av AM. Om det i et aktuelt tilfelle vil bli godtatt er også et spørsmål. I fremtiden vil det fremdeles være Kongen (Departementet) som må avgjøre om adgang til slike sendinger blir åpnet. En aner mer velvilje i Kulturdepartementet enn i Samferdselsdepartementet. EF-regler fordrer ellers nå at et gitt selskap må utsende forskjellige program på AM og FM.

Det ville likevel ikke komme helt overraskende om myndighetene også i Norge, som følge av EØS/ EF-dynamikken, la seg på enten den hollandske linjen : At en eller flere nasjonale AM-sendere blir øremerket til kommersielle kanaler, eller den engelske : At nasjonale tjenester som BBC mister noen av sine mellombølgefrequenser/ sendere, og at disse så blir auksjonert bort til markedet. Det var dette som skjedde da Virgin 1215 fikk konsesjon.

En leasing- eller leie-modell er heller ikke utenkelig. NRK har allerede gitt Radio Denmark og Radio Free Burma sendetid på sine kortbølgeanlegg.

Særlig aktuelle for bruk kunne de to kortbølgesenderne på Kvitsøy og i Sveio være, (meget god rekkevidde over store deler av verden) og i tillegg skal nevnes mellombølgesenderne i Vadsø, (for

å nå Nord-Russland) Vigra, (som rekker over mye av Nord-Atlanteren,) og Kvitsøy, som når hele Nord-Europa og helt til Panama/ Sør-Afrika ved gode forhold.

Kirker og kristenliv burde overveie om ikke en burde være rede til å leie/ lease sendere fra NRK, eller rett og slett å overta sendere om NRK mister noen av sine. Det bør også vurderes å sette opp egne sendere. Dette ville være best for de britiske øyer om Kvitsøy er uaktuell. En skal også ta med i betraktningen at det i dag er meget gode muligheter for å leie sendere innenfor det gamle Sovjet, som f.eks. de sterke i Kaliningrad, St. Petersburg og Moskva.

Kanskje kunne kristne stasjoner i dette området gires liknende noen av de gamle og nyere piratstasjonene, men i evangelisk drakt, som med Radio Londons 60-års-stil i dag, Abie Nathans Voice of Peace (fredsbudskap og musikk) og den helt nye, og-EF-sponsede! Radio Brod, (Båtradioen) med fredsbudskap, musikk, og upartiske nyheter utenfor Montenegro.

2. 1. 2. FM-RADIO.

A. USA.

Den berømte forsker Edwin Armstrong sa allerede i 1922 om AM: “Det største problemet jeg ser, er hvordan man skal få bort støyen.” Til slutt fant han at svaret var FM, frekvensmodulerte sendinger.

Armstrong og Randy Runyon bygget på 30-tallet en amatørstasjon i Yonkers, NY, som sendte på 112 mHz. Senere ble prøvene flyttet til Empire State Building, og i begge tilfelle viste det seg at lyd kvaliteten var meget god. Det var verre å få overbevist kringkastingindustrien, med RCAs David Sarnoff i spissen, om nyvinningen. Han fryktet for sine store investeringer i AM-utstyr.

Vendepunktet kom da Armstrong i 1939 investerte \$300 000 i en 50 kW ny stasjon i New York, W2XMN, som brukte en lavere frekvens enn vi er vant med i dag, nemlig omkring 50 mHz. Ikke lenge etter var de første kommersielle stasjonene på luften. Det kom imidlertid til å gå lenge før FM fikk sitt gjennombrudd. Formen ble lenge brukt til stilarter som klassisk musikk, “audio wallpaper” musikk for stormagasinet og supermarkeder, og, som relésendinger av AM-tjenester. Populær ble FM først på 70-tallet, etter at stasjoner som KMPX i San Francisco slo gjennom med en ny formattype: “Underground”, eller Progressiv Rock.

Dyktige programfolk skjønnte potensialet, og den kommersielle stilen som ble resultatet var AOR, Album Orientert Rock, med sterk vekt på musikkutt fra progressive og tyngre rock-album.

B. Europa.

FM-kringkasting ble utprøvd i England rett etter krigen, fra Alexandra Palace i London, og senere fra Wrotham i Kent, hvor den første vanlige senderen kom i gang i Mai 1955, med BBC-program. I Norge begynte det prøvesendinger i 1947 på 105 mHz fra en 250 watts sender plassert i Kringkastingshuset på Marienlyst. I 1956 hadde tre sendere kommet i drift, Oslo, Lyngdal og Voss.

Til langt inn på 70-tallet var den viktigste bruken av FM i vår verdensdel som hoved-, og relésendere av riksdekkende radiokanaler. Men så fikk Englands Independent Local Radio-stasjoner fra 1973 altså både AM og FM-frekvenser. Under den italienske radiorevolusjonen, der myndighetene måtte innse at man ikke hadde lov hjemmel for å stanse ulisensierte lokale kommersielle stasjoner, fikk FM en eksplosjonsartet bruk, med en vekst på etterhvert flere tusen

stasjoner frem til i dag. En liknende utvikling ble observert i Frankrike. Under den irske radiorevolusjonen etablerte den kommersielle og legendariske Radio Nova seg i Dublin i 1981 i FM-båndet med Nova 88FM, og KISS-FM 102, 7, og ble noe av en trend-setter. Denne stasjonen ble sterkt medvirkende til ene-bruk av FM for kommersielle stasjoner i Irland og England.

C. FM i dag.

FM-båndet dekker i dag 87,6-107,9 mHz over størstedelen av verden, slik også i vårt land. Hos oss er båndet stort sett inndelt slik at NRKs tre tjenester ligger i båndet under 100 mHz, mens P4 har fått 100-104 mHz. Nærradiostasjoner ligger så i båndet fra 104 til 108 mHz. Effektene på de siste er for tiden begrenset til 100 watt. Bruk av gode sendersteder i mange tilfeller (Bergen, Oslo, Karmsundsområdet) har gjort at lovens opprinnelige intensjon med én-kommune dekning er gjort illusorisk. I tillegg har Departementet vært ganske liberale når det gjelder ankesaker i noen av Nærkringkastingsnemndas avgjørelser, slik at f. eks. stasjonene i Hallingdal og Valdres dekker et stort antall kommuner.

Signalene fra myndighetene er at det fremdeles skal vises lempelighet når det gjelder størrelsen på konsesjonsområdet. Det er også trolig at avgrensningen til en kommune kan bli ytterligere komplisert grunnet den kommende innstillingen til Christiansen-utvalget.

FM passer godt som en forbedring av lyd kvaliteten på AM, men fordrer utendørs, faste antenner for god mottaking. Feltstyrkestandarder skal ligge på minst 54dB, 10 meter over jordoverflaten. For å oppfange et slikt signal, må man ha en 4-elements Yagi-antenne på taket. En moderne mottaker gir da god stereomottaking, og meget god monomottaking. Konsekvensen er best og mest mottaking i hjemmene. Men lyttermønstrene har endret seg.

De fleste lytter nå i bil, eller med flyttbare apparat nærmere jordoverflaten, og FM-systemets begrensninger sees nå tydeligere: Signalene reflekteres i uønskede og overraskende retninger ved høyder i terrenget eller ved bygninger. Dette fører til irriterende forstyrrelser, svake signaler og at ytre støy får dominere. Støyen kan komme fra trafikk, elektriske motorer, sentralvarmeanlegg, osv. Det har ført til behov for relésendere i mange tilfeller, ikke fordi hovedsenderen var for svak, men fordi dens signal oppfører seg slik at flere lyttere får et mindreverdige produkt. I tillegg er det nå blitt så mange sendere av riksdekkende, regional og lokal karakter, at båndet er iferd med å bli overfylt. Direktive antennesystemer kan hjelpe, men her er det nok bare entusiastene som klarer å følge med.

Vi har likevel all grunn til å regne med at FM-kringkasting vil være hoveddistribusjonsmåten for radioprogram i vårt land i overskuelig fremtid. Og i alle fall tror en at FM vil bli den overveiende bruk for lokale sendinger.

D. Utfordring.

En bør satse langs to linjer:

Ved den kommende konsesjonsrunden for nærradio må det satses på kristne stasjoner, på FM, med både populær profil, og tydelig, kristen gehalt. Kallet er sterkt til å nå ut med kristen kultur og tenkemåte, men også selve Evangeliet.

Vi bør på banen både i Oslo, Drammen, Kristiansand, Stavanger, Bergen og Trondheim, men også i alle norske byer og tettsteder. Da trengs kapital slik at en kan kjempe om det beste opplegg, mannskap, de beste frekvenser og om selve konsesjonene.

I noen tilfeller bør en også forandre på sendersteder og effekter, for å nå videre ut. Der spesielle opplegg gjør det ønskelig og naturlig, bør en i tillegg søke korttidskonsesjoner på FM.

2. 1. 3. EUREKA! (Digital lydkringkasting, DAB.)

DAB betyr Digital Audio Broadcasting, og er blitt utviklet siden 1987 innenfor det europeiske samarbeidsprosjektet **Eureka 147**. Samarbeidspartnerne er fra kringkastingsbransjen (bl. a. Tyskland, Holland og England) utstyrsbransjen og forskningsmiljøer. Meningen er at innføringen av DAB skal skje etter en felles europeisk standard.

I USA har man også eksperimentert med digital kringkasting, og systemet USA Digital radio er utprøvd. Det virker mindre sofistikert teknisk enn DAB, men på den andre siden taler man om en båndbredde (se nedenfor) på 15 kHz, noe som betyr at man kan bruke digitalteknikken også på AM-båndet. Krisen i AM-industrien i USA har ikke minst å gjøre med at AM har dårligere lyd kvalitet enn FM. Canada har sendt digitalt over Anik-satelitten.

Det er et mål at DAB skal medføre at det blir slutt på all frekvensjustering, forstyrrelser av forstyrrende stasjoner, ujevn mottaking i bil, m. m. Stasjonene kan nemlig bli plassert på en og samme frekvens over store områder, til og med på landsbasis når det gjelder nasjonale nettverk. Dette betyr at når man forflytter seg, vil radioen hele tiden kunne formidle samme program helt støyfritt. Det hører også med at allerede i dag har man radioer som automatisk søker seg frem til sterkeste sender.

DAB-systemet stiller ingen høyere krav til antenner enn FM-systemet. Faktisk vil antennene bli noe mindre om senderne til sist blir plassert i det frekvensområdet det er tale om her i landet, nemlig 230-240 MHz. Det nevnes også bruk av deler av det eksisterende FM-båndet, eller omkring 50 MHz. Når det gjelder det siste, er det imidlertid interessekonflikt med radioamatørene. Sikkert er i allefall at den forønskede strategi fra utviklerne er å etablere teknikken raskt, med dels DAB-gjenutsendinger av AM-og FM-radiostasjoner som lytterne kjenner, pluss noen nye stasjoner i et midlertidig bånd, for så etter noen tiår å flytte til det endelige DAB-båndet. I DAB er det tale om jordbaserte nettverk.

Imidlertid kan det også bli tale om satellittkringkasting, men dette ligger nok mye lenger fremme i tid. Det har vært antydning 2007. Så interessant som jordbaserte nettverk er dette perspektivet ikke. For det første er det tale om å plassere senderne i frekvensbåndet 2, 5 GHz, som ikke er ideelt for radio. Blanke felt i dekningen er sannsynlig, og i alle tilfelle vil denne kringkastingstypen bare kunne nyttes til radio på riksdekkende og overnasjonal basis. Da ville 1 GHz-området være et bedre alternativ.

En DAB-sender vil bare trenge en tidel av den effekt som en vanlig FM-sender trenger i dag. Selve sendeteknikken heter COFDM, (*Coded-Orthogonal-Frequency Division Multiplex*) som innebærer at det digitale signalet spres utover et stort antall bærebølger innenfor samme kanal. Eventuelle forstyrrelser slår bare ut en del av bærebølgene, og de som er igjen holder til feilfri mottaking. Dessuten utnytter DAB radiofrekvensene mye mer effektivt enn FM. Tre til fire ganger så mange program kan få plass på den samme båndbredden som i dag huser en radiostasjon.

Ved en testsending fra Stockholms Nacka-sender, vant DAB over FM på alle måter. FM-senderen her er på 60 kW. En DAB-sender på 30 watt hørtes bedre, og med helt klar og uforstyrret lyd i det området begge dekket, tross et tett trafikkmiljø, og myriader av reflekser fra hus, boligblokker og bergvegger.

DAB fortøner seg da som en blokk med relativt stor båndbredde, med mange radiokanaler. Jo videre blokken er, jo bedre. Innenfor denne blokken vil man kunne velge ønsket program med et tastetrykk. De forskjellige radiostasjoner og programtyper vil indikeres på mottakerens front

omtrent som RDS, Radio Data System allerede gjør det på moderne FM-radioer, i større og større grad.

RDS-systemet kan, foruten de nevnte opplysninger, også skrive ut eksakt tid, og korte meddelelser. Det finnes allerede flere gode mottakere med RDS.

Kilder innen NRK regner med at alle NRKs programtjenester, som de tre landsdekkende, Utenlandsprogrammet og alle distriktsprogrammene, kan få plass innenfor en DAB-blokk. Frekvensområdet som er nevnt oftest varierer fra 1,5 MHz-2 mHz, men en bredbåndsutgave på 7 mHz (samme som for TV) er også nevnt, med minst 6 høykvalitets programtjenester. Dette fordrer selvsagt et kollektivt sendersystem. En sender vil altså kunne formidle mange kanaler, på liknende måte som en transponder gjør det på kringkastingssatelittene.

Kanskje er filteret ytterst i en vannspring et mulig bilde på en DAB-sender? Vi måtte likevel kunne si at da ville hver liten stråle ha sin farge!

For å kunne lytte til DAB vil en trenge en helt ny type radioapparat, Ventelig vil disse de første år ligge høyt i pris, men så falle radikalt, omtrent slik det forholdt seg med CD-spillerne. Med det nye digitale systemet vil man på sikt ikke bare kunne nyte perfekt lyd, men også nyttiggjøre seg DABs datatjenester, for eksempel taste seg frem til dagens prisliste fra supermarkedet, omtrent slik Tekst-TV fungerer i dag.

Det er ikke usannsynlig at markedsmechanismene vil føre til at noen kommersielle stasjoner forsøker seg med å f. eks. overmodulere sendingene for å høres bedre enn naboen ved siden av seg i båndet.

Det skal arrangeres en Funkausstellung i Berlin 1995, med offisiell start av DAB-sendinger. Dette er også et mulig startår for permanente sendinger i vårt land.

I Norge starter testsendinger fra Tryvann, Jonsknuten, og Kongsvinger ved årsskiftet 1993/ 94. NRK og P4 regnes med som samarbeidspartnere. Frekvensområdet blir sannsynligvis 230-240 mHz.

Andre steder i Europa brukes nå UHF-båndet. Men også VHF-frekvensen fjernsynskanal 12, altså ca. 225 mHz er aktuell. I England startet prøvesendinger høsten 1993 på 226 mHz, med en 10kW sender fra Crystal Palace. I løpet av kort tid kommer nye 1kW sendere på samme frekvens, nemlig Alexandra Palace, Reigate og Wrotham. (Aktuelle reservebånd kan være 60 mHz og 1500 mHz.)

I England venter man DAB-tjenester både på riksdekkende og lokalt nivå distribuert fra jordbaserte sendere når systemet blir permanent.

2. 1. 4. Kabelradio, DCR Digital Cable Radio.

Man hørte om trådradio i Sverige (nye boligområder) allerede under krigen. (När Var Hur) I Norge er en antydning om mulig innføring belagt i Hvem Hva Hvor 1948. Her er det tale om å spre kringkastingssignaler over telefonlinjer, koblet til mange husstander på en gang. Langbølgebåndet blir antydnet, slik at man kan ta imot trådradiosignalene på en vanlig stueradio.

Noe helt annet, både med hensyn til tekniske løsninger og lyd kvalitet er kabelradio i dag. Kabelfjernsynsutvalget av 1982 antyder at nærradio i Norge kan spres over kabel. Men lyttingen må skje stasjonært, sier man. Ellers har både Janco, Odd Rygh og TBK vært blant de firmaer som både før og etter at nærradioen vokste frem har spredt radioprogram over kabel. I vårt land har vi hørt lite til viderespredning av utenlandske satelittsendere som Radio Nova, Sky Radio og BBC. Det har dreid seg om populære nærradiostasjoner, samt riksdekkende kanaler fra Norge og Sverige.

Sony og Time Warner gjorde tidlig i 1993 avtale med General Instruments, en av verdens ledende kommunikasjonsbedrifter. Sammen skal de bygge opp kabelradio i USA, Europa, Latinamerika og Det Fjerne Østen. Deres felles selskap heter DCR, Digital Cable Radio. Dette har allerede i flere år sendt kabelradio i USA. Her steg nylig antallet kanaler fra 28 til 56, men forventes å stige i løpet av en kort periode til 250.

Planene er ikke så store for Europa. Her dreier det seg om 28 kanaler. Det kan tenkes at noen av de eksisterende satellittradiokanalene kan komme inn i bildet, men nye vil nok også melde seg på for å få være med i nettet.

Den som har parabolantenne i dag, kan greie å få inn ca. 100 forskjellige radiokanaler, men formatet er ofte det samme: popmusikk i forskjellig tempo.

Vitsen med kabeltilbudet er å gi hver kanal etter lytterens smak: Pop, rock, gammeljazz, moderne jazz, country, hardrock, disco, lett klassisk, avansert klassisk, nyheter, sport, osv.

Innen kabelbransjen mener man at dette er eneste måten å få folk til å betale abonnementet.

For oss er denne utviklingen en del av totalbildet. Mest interessant er den kanskje fordi den tydelig understreker radiobransjens sterke tendens til formatering og segmentering.

2. 1. 5. Vanlig Satelittkringkasting.

Med vanlig satelittkringkasting mener vi her radioprogram/ stasjoner distribuert fra sendere i verdensrommet. Lytterne tar i mot disse ved parabolantenner på egne satelittmottakere.

Det hører likevel med å nevne liknende bruk.

Radio Nettverk, RiksNytt og Radio Norge (ex Antenne 4) er/ har vært satelittdistribuerte nyhetskanaler, gjenutsendt av nærradiostasjoner.

Siddisen Rolf Pedersens Radio Atlantic har prøvd seg med satelittdistribuerte nattprogram på landsbasis.

I 1991 og 1992 forsøkte Morten Oseberg Andersens Radio Limelight seg med satelittdistribusjon på dagtid av programmene fra sin stasjon i Oslo til bl. a. Bergen (på oppkjøpte MEGA-FM)

Ellers kan nevnes at Radio VLR (Vestnes-Molde) har gjenutsendt både Radio Nova, Sky Radio, og Radio Luxembourg.

Satelittkringkasting kom til Norge da statsråd Langslet åpnet mulighet for at sendingene fra Satellite TV (Senere SKY Channel og mange SKY-TV-kanaler) på OTS-satelitten kunne tas ned i Norge.

Senere ble sendingene flyttet til ASTRA-satelitten. Mange nye TV-kanaler er samtidig kommet til. Mange andre kringkastingssatelitter finnes også. ASTRA 2 er kommet opp, og nylig også ASTRA 3. Enda to ASTRA til ventes. I 1992 kjøpte det Norske Televerket den britiske Marco Polo, nå kalt Thor.

Blant TV-stasjonene på satelitt rår en sterk liberalisme, både økonomisk og moralsk. Dette ser vi f.eks. i hardpornosendinger fra stasjoner som Red Hot Dutch, men også "snillere" utgaver av arten som på FilmNet-kanalene, og RTL-stasjonene. Kanskje kommer også en slik utvikling innen radio? På hver satelitttransponder er det plass til flere tjenester, som radiokanaler.

Den britiske mediainvestoren Chris Carey (bak Dublins Radio Nova på 80-tallet) forsøkte seg i 1988 med bredt anlagte Radio Nova på satelitt. Foretaket ble en fiasko. Tiden var ikke moden.

Murdoch-imperiets Sky Radio er helautomatisert, og lyder fint med lett rock og pop. Quality Radio-gruppens to stasjoner (QEFM, lett musikk, og QCMR, moderne country, som for en del relésender CMT, Country Music Television) har nå base i Camberley, Surrey, hvor nevnte Radio Nova holdt til.

Piratstasjonen Radio Veronica på 60- og 70-tallet har fått en oppfølger i og med Radio 538. Men mange flere finnes. Amerikanske CNN Radio, som er en ren nyhetskanal, Voice of Americas VOA Europe, og BBC World Service finnes tilgjengelig for abonnement og "melking" av radiostasjoner i hele Europa.

Særlig de to siste er inne mange steder, både på AM og FM i det nye Øst-Europa. BBC har egne mellombølgekanaler både i St. Petersburg og Moskva, og VOA er inne fra Riga til Vladivostok. VOA sier: Alt lå åpent for oss, det var bare å sette i gang!

I Sverige opplyser Ove Jonsson (Radio Pingst, Jønkøping) at det i Sverige skal bygges opp et riksdekkende, reklamefinansiert radionettverk med kristen basis der Pingstrørelsen og Svenska Kyrkan er de mest sentrale. Dette Kristna Radionätet skal være satellittdistribuert.

Hos oss gir ikke Mediemeldingen signaler om riksdekkende satellittkanaler som kan tas ned av jordbaserte stasjoner for fast, videre distribusjon med det første. Det er likevel verdt å merke seg at Holland har gitt satellittkanaler jordbaserte sendere, som Sky Radio og Radio Tien (10) Kanskje kan denne trenden spre seg gjennom EØS/ EF også til vårt land?

2. 1. 6. Digital Satellit Radio, DSR.

CD-kvalitet uten CD skal på denne måten kunne tas i mot med parabol og en spesiell radiomottaker. Grundig har allerede to modeller en kan velge mellom. En modell kan kobles til satellitmottakeren, og en direkte til antennen. Systemet sendes på de tyske kringkastings-satelittene Kopernikus og TV-Sat 2. Planlagt er også Europsat. Denne typen satellittradio kan programmeres med 16 ulike programtyper, og viser i tegnuten på mottakeren hva slags format man lytter på, noe som kan skje på 5 ulike språk. Det er særlig Tyskland og Sveits som er i bildet her, men Sverige, Holland og Danmark er også tenkelige aktører innenfor denne typen.

På Classic-fM i England er et digitalt system i bruk på deres jordbaserte FM-sendere.

2. 2. Studioteknikk og radioproduksjon.

2. 2. 1. Datateknikk i Studio.

Automatisk avviklingsutstyr har eksistert siden 60-tallet. Offshore-stasjonene Radio England/Britain Radio presenterte "Ovation" i Europa allerede i 1966, og brukte det for å avvikle nattsendinger. Schaefer Automation Systems het et annet firma på dette feltet. " Etter kl.1800, er den eneste lyden på WMOC i Chattanooga den fra vaskedamen."

Det har allerede en tid eksistert forskjellige datamaskiner som kan lagre og bearbeide høykvalitets lyd. Problemet har her vært den enorme datamengden som ligger i et lydbilde. Nå har harddiskene blitt billigere og billigere, og samtidig er kapasiteten blitt langt høyere. Da PC-ene kom på begynnelsen av 80-tallet, syntes mange at 640kB lager var mye! Utvendige diskettstasjoner og ingen harddisk var videre svært vanlig. I dag kan man få harddisker på mange Gb lavt ned i pris,

og bedre og bedre prosessorer settes i maskinene, slik at de går raskere og raskere. I mars 1994 kommer Power PC, et samarbeidsprosjekt mellom IBM og Apple Computer, med den nye og svært hurtige RISC-prosessoren kombinert med utseendet til en Macintosh. På denne vil en kunne kjøre Macintosh, Windows og UNIX-systemene på samme maskin! Allerede i dag fremtrer Apples QuadraAV-maskiner som interessante basis-enheter i et studiokonsept. På flere og flere kommersielle radiostasjoner sitter i dag Disc Jockeyen foran en datamaskin istedet for mikser, platespiller og båndmaskiner.

A. Effektiv avspilling.

I England bruker nye stasjoner som lokale Sunshine Radio i Ludlow, og de riksdekkende Virgin 1215 og Classic-fM, data for avspilling av reklameinnslag.

Fra 60-tallet og inntil det meste av 80-tallet opererte kommersielle stasjoner ofte med det som man i NRK kaller selvkjør. Presentator/ Disc Jockey styrte med alt fra presentasjon til teknikk. I dag er NRK også i ferd med å innføre dette. Det er allerede gjort på NRK Buskerud/ Vestfold. Flere distriktskontor følger etter, og gjøres nå på Petre. NRK har lært opp 370 medarbeidere i denne avviklingsformen. Her står den nye, datastyrte mikseren fra Seem Audio (Seelect) sentralt. Den har 48 kanaler, tilknyttet skjerm, styrekule og talltastatur, og kan f. eks. enkelt lades med en diskett rett før sending. Seem har ellers en 8-kanals transportabel mikser (Seeport) ute, som har fått meget god mottakelse.

Cartridge-bånd er ellers etterhvert brukt mye også i den norske nærradiobransjen til å avspille reklameinnslag og jingler. Spotmaster var en pioner med dette systemet i 50-årenes USA. Men nå er altså datamaskinene er i ferd med å invadere radiostudioene ettersom slikt utstyr både blir rimeligere, og stadig bedre i stand til å utføre arbeidsbesparende oppgaver.

Classic-fM spiller av reklame og korte lydinnslag fra harddisk eller "diskett-carter". Slike innslag blir innspilt i et 16-bits format, og så sammentrykket til 4-delen av opprinnelig volum ved hjelp av matematisk forskning ved Universitetet i Belfast. Systemet heter **APT-X 100**. (Andre system finnes, som ASPEC, MUSICAM, Philips DCC og Sony MiniDisc) Likevel opererer man med harddisker på 2, 8 Gb.

DAMS 2 er et opprinnelig australsk konsept, som ble installert på Radio 1 Oslo i 1992. Det er basert på digital teknikk, standard databehandling og brukervennlighet. Lydvignetter, jingler, effekter og kjenninger knyttet til stasjonen eller programlederne, og reklame ligger digitalt lagret på en 500 Mb harddisk. I studio har man en berørings-skjerm, som har et enkelt brukergrensesnitt. Programlederopp-gaven blir redusert til å trykke på rett fil! Opplegget trenger heller ikke særlig opplæring. Og data-innspillinger taper seg ikke i kvalitet!

Musikk avspilles mer eller mindre automatisk fra CDer lagret i jukeboks. F. eks. har stasjonen installert **Sonys Music Editor**. Systemet består av opp til åtte lagringsbokser for CD-plater med 60 CDer i hver. De kan også knyttes opp som startknapp for utvendige lydkilder. Boksene er igjen knyttet opp mot den nevnte PCen. Under forutsetning av et greit databaseprogram i PCen, plukker så denne ut musikk som programleder eller stasjon ønsker å spille over en periode. Graden av automatisering velger programleder eller redaktør selv, for det er fullt mulig å legge inn mellomkommentarer, forhåndsinnspilte innslag og reportasjer som ligger ferdig på DAT-bånd.

I et slikt konsept blir stasjonsprogrammereren viktig, for stasjonene vil trenge en som vet hvordan en stasjon skal lyde om den vil hevde seg på skalaen. Prisklassen for DAMS 2: Rundt 400 000 kroner.

B. Sentral mating av mange program.

Datateknikken er også interessant til annet bruk. Den har gjort det mulig for slike stasjoner å operere lokalt i mye større utstrekning enn før. Med det menes at stasjonene høres lokale ut, selv om de i praksis ikke er det.

I England har dette mer og mer blitt en realitet, etter at Radio Orwell(Ipswich)og Saxon Radio(Bury St.Edmunds) begynte med det i East Anglia, og DevonAir Radio/Southwest 103 (Exeter/ Torquay) i sørvest først på 80-tallet. Det sitter en DJ og produserer en sending som spres til et stort område med flere sendere. Lytteren lurer man ved å kjøre separate jingler, IDer og reklameinnslag. Resultatet er at man holder på lytteren som føler en (falsk?) lokal identitet, og samtidig får en økonomisk gevinst både som et resultat av gunstige lyttertall, men også av at en kan selge flere reklameinnslag.

Mange ønsker et veldig lokalt nedslag for sine radioannonser, og eksempelvis 4 “lokale” annonser gir mer i kassen enn en som dekker hele sendedistriktet. Frem til nylig har deling av senderne vært ganske slitsomt for den som presenterte programmet. Det har altså vært tradisjonelt med”cart” i kommersiell radio siden sist på 50-tallet, og med det opplegget som her er skissert, må det nok gå ganske så kjapt når kanskje et titalls carter skal avvikles til rett tid og på rett sender! Det har også vært vanskelig å gjøre de lokale reklamepausene like lange, men dette har man løst ved en ekstra cart-spiller med musikk eller jingle som kobler seg inn på den/ de senderne som er “gått tomme”. Her er det kanskje enklest for nykommere i bransjen. De må jo kjøpe utstyr fra bunnen av, og da blir prisforskjellen ikke så ulik om en satser tradisjonelt eller på data.

C. Software.

Chiltern Radio Group (hovedbase: Luton) har i allefall installert Computer Concepts DCS-system (Agent i Norge: Benum) . GWR-FM (hovedbase: Swindon) satset på MacroMedias Audisk-system. Capital Radio (London) satset på allerede nevnte Southern Broadcast Systems DAMS 2 (Digital Audio Mass Storage) , (Agent i Norge: Seem Audio) .

Blant andre merker er Smarts Broadcast Systems (Iowa) Jock-in-the-Box, og The Music Manager.(Ontario)

De er alle bygget opp omkring PCer og store harddisker, og overflødiggjør alt som heter cart-spillere, plate-og kassettpillere, og Disc Jockeyer !

Man nytter matematiske teknikker hvor lagerbehovet i datamaskinen går ned til 1/ 16, samtidig som det ikke blir noen hørbar svekking av lydkvaliteten. Utstyret kan behandle tre stereokanaler samtidig, to for avspilling og en for innspilling. Hele tiden kan man mate systemet med nye innslag, som reklamer, jingler, osv. , mens maskinen er “på lufta” med annet stoff. Man må ha en hovedmaskin, og en hjelper for hver av senderområdene (dvs. like mange enheter som man vil ha ulike programvariasjoner) Alle maskinene er knyttet sammen, og når en ny reklame eller jingle mater inn på hovedmaskinen, lagres den samtidig på harddiskene på hjelperne. Det trengs også en grei programmeringslogg for å kjøre ut de rette reklamer og jingler. Men det trengs flere finesser i softwaren. Tre hoveddeler består av: oversikt, database og rapportering (logg) Maskinen inneholder en rekke opplysninger om hvert programkutt, som lengde, type, kunde, osv. Maskinen er i utgangspunktet matet med stasjonens programskjema, med tider og lengder angitt for reklamer og jingler.

Reklameansvarlige på stasjonen komponerer så blokkene med rette reklamer og jingler. I praksis mates inn referansenumrene til hver av de ulike programelementene. Lengdene av reklameinnslag og jingler er selvsagt slik at det alltid lar seg gjøre å oppnå samme total lengde på alle de “lokale” senderne.

“Dead air”er ikke noe stort problem for en datamaskin, for den beregner seg selvsagt frem til hvilken av lokaltjenestene som er lengst, og tilpasser de andre til denne lengden. Noen få sekunder fordeles jevnt innimellom alle jinglene og reklameinnslagene, og om det er noe mere død tid har maskinen et utvalg av såkalte “fillers”, dvs. jingler som plasseres på sendeplanen. Et fremtidig mulighet er å kunne “drøye”

jingler de få sekundene som skal til for å kunne få fullstendig utfyllende tid, uten at man kan høre at lyden går på sakte hastighet.

Programvaren leverer selvsagt etterpå en utførlig stasjonslogg og så kan datamaskinen gjerne også sende ut regninger til de som har bestilt reklame! Statistikk over avspilt musikk er selvsagt også lett å få frem.

D. P4S AVVIKLINGSMODELL.

Miksere er norskproduserte Seelect fra Seem Audio. Musikken er på CD, med jingler, redigerte innslag(og reklame) på harddisk. DCS, nevnt over, er styringssystem for reklame og jingler, mens UDS, Ultimate Digital Studio, holder orden på lydkilder og rapportering. Sistnevnte leveres av TM Century. Hele systemet styres av en 386SX PC med 40 mb harddisk. NRK Petres styringssystem er Nexus' PRR.

E. CD-WORM

Dette er et system med CD-spillere til å ta opp egne opptak på CD-plater. Det er kjent under benevnelsen CD-WORM (Write Once Read Many) . Man kan bare skrive inn lyd på en slik CD-plate en gang. Det som er registrert kan ikke slettes eller endres. I tilfelle må en begynne på en ny fersk plate. Likevel er det en meget nyttig teknikk i kringkastingssammenheng. Det ferdigredigerte bånd kan overføres til CD, som musikk, jingler og en endelig logg over avspilte reklameinnslag. For en rimelig penge vil man kunne lage en eller flere kopier istedetfor å kjøpe en stor produksjonserie av vanlige CD-plater. En benytter en vanlig CD-plate som er gullfarget på oppsiden mens undersiden, der lydinformasjonen blir registrert, har et grønt belegg. I CD-opptakeren sitter så en kraftig laser, som behandler strukturen i den grønne lakken.

Det går altså an å spille av de grønne CD-ene på en vanlig CD-spiller, eller en CD-ROM-spiller, tilkoblet en datamaskin. Foreløpig er nok CD-platene for innspilling mer sårbare enn andre CD-plater. bl. a. bør de ikke utsettes for langvarig sollys, men systemet bør absolutt være av interesse. En opptaksenhet kostet bare for et par år siden et sted mellom 100 000 og 150 000 kroner, men skal nå være nede på 30000. En trenger ikke mer enn en slik maskin for å forsyne en rekke brukere på en stasjon med gode CD-innspillinger. De opptakbare CD-ene koster bare litt mer enn en vanlig innspilt CD, nemlig opp mot 200 kroner. Om ikke lenge regner man med en CD-opptaker hvor en også vil kunne ha muligheter til å slette deler av, eller hele slike egen-innspilte CD-plater.

F. Sony's MiniDisc.

Dette er også en CD som en kan gjøre opptak på. Den er mindre enn vanlige typer, med sine 64mm i diameter. Den kan inneholde 74 minutter med opptak i digital kvalitet. Produsenten hevder den kan brukes påny over 1 million ganger.

F. Motforestillinger. Erfaringer fra USA.

Mulighetene er store på dette feltet, men en kan spørre etter det personlige. Kanskje vil stasjoner i fremtiden skryte av at de har levende Disc Jockeyer og personer i studio! Brukt med vett og forstand er nok datateknikken en stor nyvinning. Det er jo godt om Disc Jockey-en slipper å slite seg ut med mange forskjellige innslag til samme tid, endatil på forskjellige sendere. Men er det ikke betenkeligheter ved at programmene blir helt ut automatiserte? Særlig i USA er det i dag mange stasjoner som i dag kan høres ut som lokale i karakter, men som i virkeligheten er datamaskinprogrammerte. KASE-101, i Austin, Texas, er markedsleder i sitt område med sitt automatiserte country-format. Her har krisen i AM-industrien, med påfølgende rasjonaliseringer vært en årsak, men og den rivende utviklingen i datateknikken, til at hel-automatisert radio er på full fremmarsj. Det rapporteres fra New Haven, Connecticut, at en av byens stasjoner, WAVZ 1300 AM nå har bare tre ansatte!

Men systemene er ikke sikrere enn menneskene som programmerer dem: Jeg hørte selv allerede for 5 år siden CFGM (nå CHOG) Richmond Hill, Ontario, 640 AM med et vakkert country-format og en tilsynelatende tiltalende kvinnelig Disc Jockey . Imidlertid viste det seg at programmeringen løp helt løpsk: Datamaskinen spilte plutselig av alle hennes annonseringer i rask rekkefølge uten noe musikk, og så ble det helt stille! Damen var bare en maskin.

På nattestid er automatisering særlig karakteristisk. Dette også fordi at reléendinger av satelittprogram er blitt svært utbredt fra 80-tallet av. Da kan en stasjon være helt ubetjent, mens programmet kommer fra en satelitt, som Larry King Show på Mutual, eller NBCs TalkNet. De er begge landsdekkende i karakter. Nyhetene kan komme fra en annen satelitt, og mens satelitten har nøye timete, og korte pauser for lokale innslag, kan datamaskinen sørge for å hente frem reklameinnslag, og lokalt fyllstoff. Det siste kan også skje ved uhørbare signaler som satelitten sender ut.

Vurdering/ Utfordring:

Det blir et spørsmål om reklameinntekter kontra driftskostnader. Men kanskje også for kristne stasjoner om et være til stede-eller ikke-være til stede. Skal en profilere seg, både kommersielt, ideologisk, og evangelisk, må en være tydelig, fast og ofte tilstede i markedet. Derfor kan det overveies om en skal ta kanskje høyere etableringskostnader i utgangspunktet, og få langt lavere driftskostnader, selv om sendetiden økes radikalt! Mens et personlig preg over en manuell sending er hyggelig, må vi ikke spørre oss om en datamaskin også kan mates på en personlig måte? Det som er sikkert, er at lytteren i alle tilfelle vil foretrekke den stasjon som når hans og hennes hjerte. Mens Mediemeldingen altså ikke gir signaler om riksdekkende satelittkanaler som kan tas ned av jordbaserte stasjoner for videre distribusjon i de første årene, åpner meldingen for regionale nettverk. Her kan datateknikk i studio være til hjelp. Det blir for eksempel mulig for en stasjon å selge et automatisert musikkformat til andre i samme område, men gire det med andre stasjoners reklameinnslag, IDer og jingler.

F. Andre tekniske aspekter.

Først må nevnes **kompressoren**. Optimods modeller, både for FM og AM er kjent for sin effektivitet. Utstyret fungerer slik at kompressor settes på utgangen fra studio, og balanserer lyden, slik at stasjonen høres friskere og jevnere ut i øret.

Fra 70-tallet og utover ble kompressor endel brukt i USA av små radiostasjoner for å oppnå en "Big Sound". Slik også i Irland på 80-tallet, som på Nova og Q-102. Optimod-FM har senere funnet veien også til Norge. Det var lett å høre forskjell på Oslos Radio Tango(nå Radio Classic 102) og Radio 1 fra Grefsenkollen (med kompressor) og NRK P2 fra Tryvassstårnet (uten) ! **Digitalt lydformat** i studio er foreløpig lite brukt, men vil nok komme. Sett sammen med avsnitt 2. 1. 3. (Eureka) går utviklingen mot renere og renere lyd. Det er i allefall viktig at det i studio blir installert utstyr med så skarp lyd som mulig. Classic fM sier om sitt eget: ". . high fidelity, low noise, flat frequency response and low distortion. De har også gått inn for minimalt med ledninger, forsterkere og overføringsenheter.

KAPITEL 3: DE ØKONOMISKE SIDER VED FREMTIDENS MEDIEBILDE.

3. 1. Generell situasjon i reklamemarkedet.

En rapport fra revisorfirmaet KPMG C. Jespersen viser at det i perioden mellom først i 1988 og halve 1992 fant sted 487 medietransaksjoner til en samlet verdi av 100 milliarder kroner. Den største handelen skjedde i 1988 da Murdochs News Corporation bød 17 milliarder kroner for amerikanske Triangle Publications.

Et amerikansk konsulentfirma som følger nøye med i det internasjonale mediemarkedet har laget en oversikt over forventet utvikling i reklamemarkedet innen kringkasting i Norden. De kommer til at for vårt lands vedkommende vil TV-reklamen utgjøre 1 milliard, og radioreklamen 400 millioner kroner i 1995. Dette skulle utgjøre vel 10% av totalomsetningen for all markedsføring. I skrivende stund har vi passert bare 50% av amerikanernes prognose. Men dette er nok bare begynnelsen, selv om vi nå en tid har hatt kringkastingsreklame. Konkurransen mellom de kommersielle TV-kanalene er reell. TV2 har som mål å beherske 70% av reklamemarkedet for TV, men også de andre kanalene TVN og TV3 satser sterkt på øket reklamesalg. Kan de overleve alle 3?

I radiomarkedet ser vi klart en tendens til at de store kommersielle stasjonene får mer og mer sendetid, på bekostning av små aktører i markedet. Jo mer sendetid, jo mer reklameinntekter. Radio 1 i Oslo hadde sin "FM-dag" 1. august 1991, da begynte man 24 timers sending på 106, 8. I 1992 fusjonerte konkurstruede Radio 1 i Bergen med P3 Radio, og etablerte konstallasjonen Bergensnettet, som nå dominerer to av Bergens tre nærradiokanaler med Radio1FM og Puddefjord Radio. Aktører på den ene kanalen fikk sterke "henstillinger" om å bytte kanal. De små har lite å stille opp der kapitalen rår. Nærradio er i ferd med å bli kommersiell radio, ja, har langt på vei blitt det allerede.

Vurdering/utfordring:

Kristne forretningsfolk med visjoner og kapital, må raskt ut i markedet i forbindelse med den nye konsesjonsrunden for nærradio i 1994/ 1995! Kanskje kan også forretningsfolk av allmenn, god vilje, men med sans for etisk bevisstgjøring og moralsk konsolidering, være samarbeidspartnere ved etablering av kristne stasjoner.

3. 2. Norge-arena for utenlandsk storkapital innen media?

De store medieselskapene i utlandet har kastet sine øyne på Norge og Norden. Vi la for eksempel merke til det amerikanske oppkjøpet av TV-Norge, men dette er kanskje bare begynnelsen?

EF og EØS vil nok bety mye når det gjelder å tilføre radiostasjoner utenlandsk kapital og utenlandske eiere. Sony og Time Warner er altså aktive i markedet i utlandet. Men dette gjelder også mange flere, som Rupert Murdoch Group (Sky-stasjonene på satelitt-TV) , Maxwell og Bertelsmann. Vi skal heller ikke glemme aktører i England som Capital Radio (viste vilje til å investere i Century Radio i Irland) , Harvey Goldsmiths Allied Radio, (var inne i norske TV4 før konkursen) Richard Bransons Virgin Communications, (Virgin 1215) Trans World Communications, og regionale aktører som Chiltern, GWR og Southern. I nordisk sammenheng merker vi oss selvsagt TV2-eieren Egmont (Gutenberghus) , og finske Sanomat. Likevel er vel kanskje den danske Aller-gruppen (langt inne i nærradio i Norge, og snart i Sverige) og svenske Kinnevik (inne i P4, FilmNet-kanalene og TV3) viktigst.

I vårt eget land merker vi oss selvsagt Schibsted og Vital, med deres TV2-engasjement, men også Brøvig-gruppen, med Tharald Brøvig og Terje Mikalsen. De sistnevnte er også inne i P4. Lokale investorer finnes det også mange av, og ikke så få av dem har kristen bakgrunn. Økonomien i

landet ser ut til å bedre seg. Oslo Børs gikk merkbart opp i midten av juni 1993. Spørsmålet er om norske investorer ser ansvaret for å tilføre kringkastingsbransjen norsk kapital, slik at det kan tenkes ut fra norske forhold.

En vesentlig problemstilling for kirke og kristenliv er videre om det finnes kapital, også risikovillig, å hente i markedet til kringkastingsprosjekt, det være seg ved den kommende konsesjonsrunden for nærradio, for DAB-sendinger når det blir aktuelt, for satelittkringkasting om reglene her lempes på, ja, endatil for AM-kringkasting.

3. 3. Radio Hele Norge-P4.

En rapport fra Bedriftsøkonomisk Institutt blir vist til av Departementet i Mediemeldingen når de sier at P4 vil kunne få vansker med å overleve. BI opererer med en lav prosentsats når det gjelder radioreklamens del av den sum som er brukt til reklame i Norge. Det opereres med 0,9 prosent i øyeblikket, og med en forventet stigning til 1,3 prosent. Det nevnte amerikanske konsulentfirmaet gjør altså et høyere anslag, og regner med 2 prosent i dag, og med en stigning til 4 % for radioreklame i 1995. Administrerende direktør Svein Ludvig Larsen i P4 kritiserer BI-rapporten, og kalkulerer selvsagt med en høyere prosentsats enn denne. Det kan hende han får rett i dette, for signaler fra bransjehold sier at radioreklame virkelig er i ferd med å ta av.

Den er også lett å høre at den blir mer og mer profesjonell, både den som har opprinnelse i store byråer som Bates på landsplan, og fra mindre studios, som Egil Eldøen i Bergen. Kjente stemmer brukes, og mange reklameinnslag lyder fint for øret. P4 tar sikte på å utnytte forskjellen på dagens norske radioreklamenivå og det forventede 1995-nivå, som forresten nærmer seg det utenlandske. Han regner med 25-35 prosent av radioreklamen om to år, men må vel være fornøyd om P4 når 20 %. I dag tar de store nærradiostasjonene, med Oslos Radio 1, Radio Classic 102, Kristiansands Radio 1 Sør og BergensNettet i spissen inn anslagsvis 70%, mens satelitt distribuerte Radio Nettverk henter 30%.

Det som er et stort spørsmål, er likevel om ikke P4 vil falle mellom to stoler. På den ene siden har vi etablerte lokale/ regionale nærradiostasjoner, og på den andre NRKs nye Petre. Statsråd Kleveland har offentlig ytret tvil om hvorvidt P4 kan overleve. Signalene fra utlandet spriker også.

Den landsdekkende Century Radio i Irland gikk konkurs etter kort tid, mens Storbritannias første riksdekkende kanal, Classic-FM, rapporteres å gå bra, med 4,2 millioner lyttere, og en 3. plass på statistikken, der bl. a. BBCs 5 landsdekkende kanaler er med. De hadde regnet med ca. 2,5 millioner da de startet i fjor.

Det er i allefall sikkert at den sterke konkurransen vil tvinge stasjonene inn i sterkere formatering og arbeid med egen identitet. Jakten på dyktige radiofolk, med god stemme og sterk personlighet vil øke sterkt.

KAPITEL 4: DE POLITISKE SIDER VED FREMTIDENS MEDIEBILDE.

4. 1. Allmenn mediepolitikk.

Presidentperioden til Ronald Reagan i USA og Statsministerperioden til Margaret Thatcher i Storbritannia kom til å få enorm betydning. Ikke bare var det deres konservative og konsekvente

ideologi som ble sterkt medvirkende til slutten på den kalde krigen, revolusjonene i Øst-Europa, og Sovjetunionens fall. Men deres tankegang, sterkt inspirert av den økonomiske professoren Milton Friedman, (Chicago-skolen) kom også til å bety en sterkere betoning av markedet som regulator i den økonomiske politikken. Parolen var: Bort med statlige inngrep, og mest mulig av statlige subsidier. Dette viste seg først i Vest-Europa, og var også påtakelig under Willoch-regjeringen i vårt eget land. Senere har disse tankene også blitt tydelige i sosialdemokratisk tankegang. Vi ser også at i det nye Øst-Europa, er det ofte tale om markedet i den økonomiske politikken. Dette er også svært påtakelig innenfor EF og EØS, der hovedpoenget er de 4 friheter, med Fri Flyt av bl. a. kapital mellom landene.

Innenfor kringkastingspolitikken har en ofte støtt på ordet Deregulation-avregulering i det siste ti-året. Ordet oppsto i USA, der det under Reagan etterhvert ble mindre og mindre inngripen i kringkastingsstasjonenes drift, fra FCC, Federal Communications Commission. Det er også lett å spore det i Storbritannia, der slagordet fra 60-årene "Free Radio", i realiteten som nevnt har vunnet innpass. Dette skyldes som vi har vist i stor grad piratstasjonenes virksomhet på sjø og land.

I Norge fikk vi nærradio og kommersiell radio nettopp via Sverige fra Storbritannia. Vi ser tydelig forbindelsen til Storbritannia i en Nynorsk Pressekontor-artikkel i 1971. Her ser ønsket om nærkringkasting ut til å være satt inn i en målpolitisk og populistisk (grønn) setting. Parallellt med dette kom strømninger som politisk, religiøs og næringspolitisk liberalisme. EØS/ EF-tilpasningen har også hatt betydning.

Vi ser også spor av denne tankegangen i Norge, idet Nærkringkastingsnemnda i Fredrikstad i liten grad legger seg bort i forhold som gjelder stasjonenes drift. Det måtte i tilfelle være regnskapene! Dette hadde nok med at da Kulturminister Langslet åpnet opp det store "vårsleppet" i 1982, ble det noe av en premiss at alle som søkte skulle få konsesjon.

4. 2. Norsk kultur?

Nå kan en stille spørsmål om ikke det er gått slik at våre kulturpolitikere er blitt ganske likegyldige til de etiske holdninger som deregulering medfører. Skal det gå slik også i vårt land at kommersielle entrepenører med kapital og tekniske ressurser tar over, og at etermedia sender mer utenlandsk-produsert materiell enn før, selv om målet opprinnelig var motsatt? Nærradio og minsket statlig kontroll skulle jo bety mer lokal og regional radio!

"De 5 store" innenfor EF-landene, USA og Japan dominerer mer og mer musikkindustrien, ikke bare som produsenter, men også som distributører, detaljister og eiere av forlag og rettigheter. I USA må alle selskap som søker om kringkastingslisens, tross alt levere en "declaration of content", som redegjør for typen av program. I Norge, kreves merkelig nok ikke noen slik erklæring. det rekkes om man har kapital og teknisk utrustning, og som resultat kan entrepenørene skape imperier innenfor såvel radio som TV, også i Norge.

4. 3. Mediemeldingen av 1993 .

Kulturdepartementets mediemelding ble lagt frem 2. april 1993 av statsråd Kleveland.

I hovedtrekk er dens konklusjoner:

Regjeringen er urolig over at endel program som blir sett av barn, både i de kommersielle TV-kanalene, og på video og dataspill, kan presentere rasistiske holdninger og romantisere voldsbruk. Regjeringen vil blant

annet vurdere holdningsaksjoner, undervisning og lovendringer for å redusere skadevirkningene. NRK gjøres 100 prosent lisensfinansiert, og Staten overtra ansvaret for NRKs del av overføringene til Symfoniorkestrene og finansiering av radio-og støykontrollen. Samtidig mister NRK inntektene fra avgift på radio-og TV-utstyr. Omleggingen fører til en viss økning i lisensavgiften. Det blir også innstramning i NRKs muligheter til å skaffe seg sponsorinntekter. Det blir tillatt med mer reklame i kringkasting, for å komme på linje med internasjonale regler. Det blir tale om 15 prosent reklame i forhold til daglig sendetid, en dobling i forhold til i dag. Hver time kan 20 prosent, 12 minutter, godtas. Regjeringen vil unngå for sterk eierkonsentrasjon i media, og vil nedsette et utvalg for å kartlegge eierforholdene. Men samtidig blir det foreslått at en eier kan ha 33 % av interessene i kringkastingselskap, mot 20% før. Regjeringen vil stille sterkere krav til økonomi og programprofil ved tildeling av nærradiokonsesjoner. Regjeringen foreslår ingen tiltak som kan gi ytringsfriheten et sterkere juridisk vern, som en sterkere vektlegging på etikk i journalistutdannelsen, men Klagenemnda for Kringkastingsprogram blir foreslått opprustet.

Mandag 8.juni 1993 ble hovedtrekkene i Mediemeldingen vedtatt i Stortinget. Vi får som resultat av dette Statens Medieforvaltning, som skal ha en mer aktiv kontroll over forvaltningssystemet for nærkringkasting. SMF får et noe videre funksjonsområde enn Nemnda har hatt. Et annet resultat av vedtaket er at det kan ventes endringer i nærradioforskriftene med hensyn til sendereffektene. Det ser ut som den øvre grensen på 100 watt står for fall. Kanskje vil en likevel noen steder forsøke å sette opp flere omformere? Dette for at nærradiostasjonene i sine konsesjonsområder skal kunne mottas like bra i stereo som NRK og P4. Det lengste man har villet strekke seg til når det gjelder enhetlige tilbud på samme frekvens er å fremsette et ønske om større samordning mellom konsesjonærene. En søker kan rett nok få konsesjon alene, men da må vedkommende konsesjonær være forberedt på å fordele sendetid til andre, eventuelt bli pålagt å drive etter almennkringkastingsprinsippet. Ellers vil en se det som uheldig dersom en eier eller eiergruppe disponerer mer enn en radiofrekvens eller kanal i ett enkelt konsesjonsområde.

Kan en også komme til å få auksjon på radiofrekvensene slik som nylig i Sverige?

4. 4. Politiske prioriteringer i mediespørsmål for Stortingsperioden 1993-1997:

Regjeringen Brundtland:

Opprettholde et godt og differensiert medietilbud som tilfredstiller behovet for samfunnsinformasjon.
Ta vare på norsk språk og kultur.
Opprettholde en god almennkringkasting.

Arbeiderpartiet:

Almennkringkasting både i NRK og i private, riksdekkende kringkastingsmedier.
Pressestøtte for å sikre to eller flere aviser på flest mulige utgiversteder, i direkte konkurranse.

Senterpartiet:

Sikre NRKs posisjon.
Reklameregler for alle medier
Kringkasting for å fremme distriktpolitiske mål.

Sosialistisk Venstreparti:

Utbygging av NRK
Økning av NRKs lisens for å bygge ut distriktskontorer.
Nedtrapping av reklame til TV-2, overgang til betaling eller abonnement.
Prioritering av lokal-TV
Utvidelse av pressestøtten til andre medier.

Fremskrittspartiet:

Splitte opp og selge/ privatisere NRK
Frihet for alle til å drive radio eller TV

Kristelig Folkeparti:

Fri informasjonsformidling med strenge krav til selvjustis og etikk.
NRK den sentrale kringkastingsinstitusjon med styrket etisk holdning
Reklamefritt NRK
Egne organisasjonsprogrammer i NRK
NRK skal følge opp nasjonal og kristen kulturarv
Nordisk kringkastingsamarbeid
Restriktiv holdning til kringkastingsreklame
Ikke reklame for alkohol og tobakk
Vern om familien, kamp mot vold og sex i programmer

Høyre:

Den frie etableringsrett er et kritisk gode for å sikre medier og reell yringsfrihet
Offentlige konsesjonsordninger som kan hindre eller begrense yringsfriheten bør derfor reduseres

Venstre:

NRK skal være reklamefritt
Enkle og forståelige regler for annen TV-reklame
Oppmykede konsesjonsregler for nærradio, oppheving av reklameavgiften

4. 5. utfordringer.

“Departementet meiner at fellessøknader der organisasjonar er integrert i eit almenradiotilbod på ein og same frekvens, bør prioriterast. ” (Mediemeldingen) Kirker og kristenliv må derfor oppmuntres til å stå sammen om mediestrategien, og finne sammen med felles konsesjonssøknader, og felles identitet på luften. Dette også for å stå sterkere i en-rett nok- svak utvikling mot mer uniformering/ formatering av frekvenser/ kanaler i samme konsesjonsområde. Det kan hende at de store byene får flere helstrøkne kanaler som bare blir tildelt en søker hver. Dersom en ikke vinner frem med en bysøknad, er nabokommunen en mulighet. Som før bør en søke korttidskonsesjoner om spesielle prosjekt gjør dette naturlig og ønskelig. Moderne teknikk kan bevirke at en liten lokal/ regional stasjon kan ha et like bra tilbud som en riksdekkende gigant. Det blir de som kan finne sin nisje som kommer til å klare seg! Utfordringen fra utenlandske mediaentreprenører og riksdekkende radio er stor, men lytterne vil lete seg frem til, og identifisere seg med sin dialekt, nyheter fra sitt lokalområde, og den musikken som står sterkt i dette området!

5. DEN KRISTNE UTFORDRING I MEDIA.

5. 0. Innledning.

Det er mange innfallsvinkler når vi skal **peke på** den kristne utfordringen **i media.**

Mandatet jeg har fått for denne utredningen har ikke vært å gå i dybden når det gjelder de teologiske problemstillingene. De er svært store både på det læremessige og det etiske plan. Det gjelder fremfor alt å holde fast på Guds Ord som norm for lære og for liv.

På vissheten om at vi står foran Guds Hellige Ansikt, med alt vi sier, gjør og tenker, alt vi er. Men også at vi nettopp får stå der i Gud Herren Jesu Kristi Navn, i Den Hellige Ånd. Rom. 14, 23 ; Fil. 4, 8.

Derfor blir det for eksempel viktig hva for verbale og musikalske uttrykksformer vi bruker på våre radiostasjoner. I denne på mange måter etterkristne tid i Vesten må vi som er kristne lære og leve etter Rom. 12, 1- 2.

Vi skal være et annerledes folk, som er på vandring til Himmelen. Men vi er likevel i verden, Guds skapte verden. Der ligger utfordringen. Joh. 1, 14. Ordet er blitt kjød! Hva med musikk, reklame, journalistikk, teknikk, den kristne gehalten?

5. 1. “Go, tell it on the mountains,” Jesaja 52, 7- 10.

Den kan være et fint utgangspunkt for kristne kringkastere, budbærere, som vil være vitner om Guds herlighet, om Hans Skaper-og Oppholdergjerning, om Hans Vilje og Evangelium. Dette er ett av de profetordene som Israels folk fikk kort før frigjørelsen fra fangenskapet i Babylon. Vi hører om Budbærerne som farer avsted over fjellene vestover, og opp mot Jerusalem, med et budskap om fred og frelse, ja, *etevangelium! Din Gud er konge!* ” (v. 7)

Gud skal nå snart forløse sitt folk fra fangenskapet! Folket skal få tilbake det tapte landet. Herrens herlighet skal påny fyller helligdommen på Sion. Derfor skal Gud lovsynges hos de som er i fangenskap! Guds løfter holder! Nå skjer oppfyllelsen!

Men teksten forteller også at Jerusalems forposter hører Budbærernes fagre fotsteg, og deres Gode Budskap!

Herren kommer igjen!

Men ikke bare **hører** de dette: De **ser** også formelig for sine øyne at Han kommer. Ord om trøst til Guds folk i fangenskap. Trøsteord om at Han ikke er borte, at Han har kontrollen, at Han skal føre sitt verk igjennom. Her er en veldig oppgave for kristen radio.

Vi kunne godt sagt at denne teksten har to utkikkspunkt. Det ene er fra fangenskapet **mot** Sion. Det andre fra Sion **til** fangenskapet.

Sett i lys av at vi lever i Evangeliets tid, etter at Jesus har kommet, kunne vi sagt at dette Ordet forkynner til kristne som kjemper i en verden der synden og døden og den onde ser ut til å få så mange siste ord: **Vær frimodig! Hold ut! Jesus har vunnet! Jesus har seiret! Snart skal du se det med dine øyne, for snart kommer Han og henter deg hjem, hjem til Det Nye Jerusalem!** Til jubelen og festen der hjemme, over at alt vondt skal være borte: Tårene skal slutte å renne, **døden skal ikke være mer, heller ikke sorg eller skrik eller smerte. For det som før var, er borte.** ” (Åp. 21, 4)

Men Bibelteksten har altså en observasjonspost til: Nemlig den i Himmelen, på det fullkomne Sion, i Det Nye Jerusalem. (Gal. 4, 26)

I Jesajaordet er det forpostenes glede som skildres, men egentlig er det Guds glede det er tale om, over at Hans store redningsaksjon, ved Jesus Messias, er lykkes. De bortførte fangene er satt fri! Og nå skjer det som var Guds mening hele tiden: Hans frelste skare fyller Hans forløste skaperverk. En ny himmel og en ny jord! Det som var gått i stykker, restaureres, det settes i

stand: Til og med sammenraste ruiner skal juble, for i Herrens gjenreiste helligdom skal Hans trøst påny lyde, og lovsangen til Ham som forløste oss skal ljome!

Det er disse perspektivene vi har i kristen radio. Vi er forpostene, gledesbudene fra *radiomastene* på fjellene, som forkynner at Herren kommer! Han kommer for å sette alt i rett stand. I sin menighet på jord, i sitt Skaperverk! For snart skal hans Rike bryte inn i all sin Herlighet!

6. MULIGHETER FOR KRISTENT RADIOARBEID.

6. 1. Radioformat-trender.

Vi har tidligere sett at top 40 radio, eller CHR, som ble oppfunnet i USA, og senere importert til piratstasjoner i Europa var en av forutsetningene for nærradioen i Norge.

I dag er denne radiostilen nokså vanlig i norsk nærradio, selv om noen få stasjoner benytter seg av voksen, melodios rock, såkalt Adult Contemporary. P4 forsøker seg nå med sistnevnte.

Dette er også de to mest vanlige radioformat i USA. Nr.3, men stadig på frammarsj er Country-musikk i forskjellige gevanter. Radio 3 Grenland er orientert denne veien.

Også på vei fram er AOR, nevnt foran, nå oftest kalt Classic Rock, som omfatter rock-musikk fra 70-tallet til i dag. Så følger tre format som ligger omtrent likt i lytteroppslutning : 1. Easy Listening, (Lett vokalbasert musikk. Her er også inkludert Beautiful Music ; (lett instrumentalmusikk) NOStalgia(30-60-tallsmusikk) ; og det fabrikkproduserte Music of Your Life (se nedenfor)). 2. Oldies (gammelpop),(prøves i Norge av Puddefjord i Bergen og Classic i Oslo) og 3. Urban Contemporary (Svart musikk, soul, disco.). Nyhetsradio og prat-radio følger deretter.

Men dette er AM og FM sett under ett. Krisen i AM-industrien her tvunget mange stasjoner i dette båndet til å tenke nytt. Kanskje ser vi i de følgende eksemplene noe av retningen i radio også hos oss om noen år?

Rett nok kan noen av disse virke noe kuriøse: WRBD Fort Lauderdale har begynte å sende "All Rap", bare rappe-musikk. WCVG Covington sendte for en tid siden bare Elvis Presley-musikk, og KYST Texas City bare Beatles! WMET Gaithersburg prøvde seg med bare vitser! WBYY Rockford har bare reklame! WWNN Pompano Beach har lederutvikling som format!

Men hva med de følgende? Ærverdige WNEW i New York ble nylig til computer-styrte WBBR, Bloomberg Business Radio, et slags "Kapital" på luften. WALE Providence leies ut til leger, advokater, eiendomsmeglere og andre som bruker stasjonen til rådgivning på luften,"Brokered Radio". WEW St.Louis har bare barneprogram. WUST Washington DC har bestemt seg for etniske program. Og WFAN New York, en gang den berømte WNBC(top 40) har nå bare sport.

Går vi over Atlanteren til vår egen verdensdel, må først nevnes Virgin 1215, med Rock fra de siste 25 år. Vi kan også ta med Airport Information Radio (Gatwick/ Heathrow), som var noe av en pioner, disse to stasjonene sendte bare værmeldinger, og brakte nytt om fly-og biltrafikken.

Det er likevel på FM at de viktigste "signalene" foreligger. Classic-fM er nevnt foran. Her sendes det populær klassisk musikk i nydelig stereo. Lytter man til Londons piratstasjoner på FM, vil en kunne høre hvordan noe av trendene nær oss går idag. Her er nye musikkstiler og format som "House", "Acid", "Rave", "Hip Hop", "Techno". Flere av disse er sterkt knyttet til narkotika, og discokultur.

6. 2. Kristen vurdering av radioformat.

Det er viktig å vurdere radioformat ut fra kristen etikk. Selv om ikke plassen tillater at vi går i dybden her, kan vi, for å angi en måte å tenke på, kort ta for oss det tradisjonelt mest populære, nemlig CHR, Contemporary Hit Radio.

Vi mener det i dag er problematisk for en kristen stasjon å benytte seg av dette formatet. Man står for det første i fare for å knytte seg til sterke kommersielle drivkrefter i musikkbransjen, og platebransjen. Dette fordi “de siste på listene” er noe av konseptet. Musikkvideokanaler som MTV har dessuten tilført musikken en ny dimensjon, ved at det levende bildet, ofte sterkt erotisk ladet, nå er med å gi musikken innhold.

Man har fremdeles også tradisjonelle kriterier å holde seg til: 1. Formidler musikken et annet syn på seksualitet og forholdet mann/kvinne enn Guds Ord? 2. Hvordan er det med forholdet til menneskesynet, i det hele? 3. Forholdet til rus ; narkotika og alkohol. 4. Forholdet til blasfemi og demoni. Ved en slik tenkemåte har en samtidig sagt noe om hvorledes vår holdning bør være til de forskjellige former for “metal” musikk.

6. 3. Kristen Radio-Modellmuligheter.

La oss også se positivt på hvilke muligheter vi har:

6. 3. 1. Teknisk avviklingsmodell:

A. Automatisert, datastyrt musikkformat.

B. Discjockey/ Presentatorbasert, manuelt musikkformat.

C. Kombinasjonsmodell mellom A og B, f. eks. ved at presentator får benytte seg av automatisert avvikling.

6. 3. 2. Kristen innflytelse og forkynnelse i almenne musikk-og programformat ved:

1. Kristne blokkprogrammer fra Euromedier, Norea, Sarons Dal, o. a.

2. Kristen minuttforkynnelse. Det er ønskelig at det med jevne mellomrom er korte, forkynnende og etisk baserte innslag med tydelig, kristen gehalt, a 1/ 2 og 1 minutt. NB: Med adresser, eventuelt også telefonnummer tilknyttet det aktuelle innslag.

6. 3. 3. Aktuelle formatmuligheter:

1. “Gammelpop”.

(Fin, verdslig musikk mellom 1953-1993, eller deler av perioden. Noe, men ikke mye kristen musikk i genren før 1980, senere mye. Eks: WMEX Boston. AM 1150, Radio London, Int. Farvann. AM 1137, Capital Gold, London. AM1548.)

2. Country&Western og Norsk:

(Fin, countrymusikk mellom 1953-1993, eller deler av perioden. Større kristent utvalg enn under første alternativ. Eks: KASE-101 FM, Austin, WYNY New York.)

3. Beautiful Music/ Easy Listening:

(Lett instrumentalmusikk med mye fioliner/ lettere vokalbasert populærmusikk/ musicals/ filmmusikk, noe country&western, lettere pop. Eks: Melody Radio 104, 9 FM London, CHQT 880 AM Edmonton.)

4. Big Band Jazz/ Music of Your Life/ NOStalgia

(30-60-talls rolig populærmusikk. Eks: WQEW 1560 AM New York.)

5. Populær Klassisk musikk/ Kirkemusikk.

(Eks: Classic-fM, KKHI San Francisco 1550 AM.)

6. Pratrado.

(Innringsprogram med gjester, spørsmål, og rådgiving. Eks: Larry King Show, NBC TalkNet, WABC 770 AM New York.)

7. Nyhetsradio.

(Bare nyheter i serier a 20 min. Er dyrt. Eksempel: WINS 1010 AM New York, KFWB 980 AM Los Angeles. Nyhetsstasjonen Metro News 1044 AM i Hong Kong har et imponerende studiosystem der datateknikken viser seg nyttig også i denne genren.)

8. Evangelisk radio.

(Forhåpentlig vil alle de foran nevnte typer på luften klart fremtre som slik. Men en stasjon som spesialiserer seg bare med kristne program kan inneholde disse ingredienser. 1. Kristne blokkprogrammer fra Euromedier, Norea, Sarons Dal, RadioBibelskolen, o.a. 2. Kristen minuttforkynnelse. Det er meningen at det med jevne mellomrom skal være korte forkynnende og etisk baserte innslag med tydelig, kristen gehalt, a 1/ 2 og 1 minutt. NB: Med adresser, eventuelt også telefonnummer tilknyttet det aktuelle innslag. 3. Kristen musikk av forskjellige typer, som Gospel. 4. Etnisk. Forkynnende og undervisende program på urdu, vietnamesisk, spansk, o. a. Eks: KQIN Burien-Seattle, AM 820.)

6. 3. 4. Programtyper på tvers:

1. Lokale Nyheter hver time.

2. Riksdekkende og internasjonale nyheter hver time.

3. Nattprogram. Automatisert eller manuelt med musikk, eller Manuelt innringsprogram med gjester, spørsmål og rådgiving.

Betegnelser og forkortelser:

AM: Amplitudemodulert kringkasting. Også populært uttrykk for lang, mellom,- og kortbølgekringkasting

Cart/ Cartridge: 8 toms-lydkassett

CD: Laserplate.

Cue: Forberede et lydinnslag, slik at det ligger helt klart for avspilling og sending.

DAB: Digital Audio Broadcasting: Digital Lydkringkasting.

DAT: Digital Audio Tape, Digitalkassettbånd.

Db: Enhet for å måle lyd- og signalstyrke.

Disc Jockey/ DJ: Plateprater/ Presentator.

Diskett: Liten, ytre plate til å lagre data på. Kan ha forskjellig dimensjon, målt i k(bytes) og Mb.

FM: Frekvensmodulert kringkasting.

GHz. Gigahertz, angir en radiofrekvens på satelittbåndet.

Gigabyte: Dimensjon for å måle størrelse på harddisk.

Harddisk: Indre plate (Platelager) til å lagre data på, som kan ha forskjellig dimensjon, blir målt i Mb, og Gb.

Hardware: Datamaskiner, skjermer osv.

HF: High Frequency: Kortbølge.

ID: Stasjons IDentifikasjon på luften.

Jingler: Kort sang som skal fremheve hvilken stasjon man lytter til.

kHz: Kilohertz, angir en radiofrekvens på LF, MF og HF.

LF: Low Frequency, Langbølge.

mHz: megahertz, angir en radiofrekvens på FM og DAB.

MF: Medium Frequency, Mellombølge.

Megabyte/ byte: Dimensjon for å måle størrelse på diskett/ harddisk.

Offshore Radio=Piratradio, ulisensiert radio fra internasjonalt farvann.

PC: Personal Computer, Personlig Datamaskin, benytter disketter og harddisk, og på noen moderne utgaver også CD for lagring av data.

Piratradio: ulisensiert radio.

RDS: Radio Data System

SSB: Single Side Band, enkelt sidebånd.
Software: Dataprogram.
Transponder: Modul som inneholder Radio-og TV-sender på satelitt.
Yagi: FM-antenne, med reflektorer, direktor og dipol.

Kilder:

Radio i Nord-Amerika:

Jan Alvestad: The Wave-nytt format i amerikansk radio. (New Age) DX-News 1986
Johan Berglund: Världens mästa radio. 77-WABC New York. Eter-Aktuellt 1970
Billboard 2. des. 1978: N. Y. exploded via Clevelander Freed
Billboard 27. september 1980: Los Angeles Radio goes country
Billboard 6. mars 1982: WABC-AM goes all talk.
Billboard 19. februar 1983: Three stations that stand out. Om country-stasjonene WWVA, KRAK og KLZ
Billboard 14. mai 1983: A fab new format: Nothing but the Beatles (KYST, Texas City)
Broadcaster, Canada 1992: Look, who's talking. Talk Radio i Canada
Broadcast Management/ Engineering November 1981: Syndicators Revisited: Om Al Ham's Music of your Life
Broadcasting 5. desember 1988: New life for golden oldies.
James Careless: Canadian AMs move to News. Radio World 22. desember 1993
CBC/Canada: The CBC: Development of Radio in Canada. Brosjyre.
Dallas Morning News (M. I. Blackwell) : Two stations are the talk of Dallas
Dallas Times Herald (Gary Shultz) : 15. sept. 1986: Radio pioneer Gordon McLendon dies

DX-Gnistan:

James Mollan: NA-Panorama/ Gospel-stasjonerna på vag uppåt, 7/ 83.
James Mollan: Mellanvägen tar över de äldre lyssnarna. Om MYL, Music of your Life.

Financial Times 6. september 1992: Bloomberg to tune radio listeners into stock prices, om WBBR (AM) New York. (Patrick Harverson)
Forbes 5. Mars 1990: From hamburgers to the airwaves (Ronald Bailey) (Om Business Radio network) Drive Time (Joshua Levine.)
Gøteborgs-Posten 3. april 1993: Med radio vid ratten (Radio i LA) (Mattias Brannholm)
Los Angeles Journal: Traffic Guru gives rush-hour relief. Om Bill Keene, KNX-AM Hollywood. (Robert Reinhold)

International Radio Club of America DX-Monitor:

Steve Mittman: Brokered Time, "Format" of the 90s? (1991)
Greg Monti: Formatology Explained, 10. januar 1986

Motor november 1980: Om Herb Howard, WBBM(AM/FM) Nyhets- og trafikkradio, Chicago.
MV-EKO Sverige/Norge 1960-1993

National Radio Club DX-News, flere årganger, disse artikler:

Ernest C. Cooper: Mothball memories. Radioens barndom i New York, Chicago, m.m.
Tony Fitzherbert: The Rise and Demise of the Mighty 11-90 (3 artikler om KLIF Dallas)
AM Radio Turns down the volume.
Explaining formats, 1988
Turning to stereo, new formats to attract advertising. KWIZ Santa Ana/KPRZ Anaheim. (1985)

Nils Ulrik Pedersen: Når tale er gull. TalkRadio i USA. AudioVisuelle Medier 6/93
Per Erik Persson: The Larry King Show. Eter-Aktuellt 1982
Radio World: Expanded AM Band delayed. 6. januar 1993
Radio World: FCC takes action to standardize C-QUAM, 6. januar 1993 og utover
Odd Jørgen Sagdahl: Det må då vårrå paradise, Radio i California . DX-News 3/92

San Francisco Examiner 23. februar 1992: Country goes uptown (Carla Marinucci)
Scripps-Howard News Service: Floridas DJs plays hit ideas, not records
Svenska Dagbladet 22.januar 1994: Välkomna avbrott i reklambruset. National Public Radio.(Karin Henriksson)
Stasjonspresentasjoner: WBZ Boston, WCAU Philadelphia (nå WOGL), WCFL Chicago (nå WLUP), WNEW New York (nå WBBR) WTAE Pittsburgh, KCAM Glenallen, KGO San Francisco, KHJ Los Angeles(nå KKJH), KJNP North Pole-Fairbanks, KJRB Spokane, KOMO Seattle, KOQT Ferndale-Bellingham, KQIN Burien-Seattle.
Derek Taylor: NBC TalkNet, Medium Wave News 1988
Washington Post: AM Radio Stations switch formats to gain listeners
World Broadcast News april 1993: New World Radio to air international programming for ethnic audiences.(WUST, Washington DC, Brad Boeke)

Generelt stoff:

AFP/ Politiken 11. april 1993: Radioskib vil bekæmpe krigshad
Baltic Independent 30. juli 1992: BBC puts Baltic "on the map."
Dagens Nyheter, 1. november 1964. (Star Radio)
Dagens Nyheter, 27. januar 1991: BBC World Service
Dagens Nyheter, 12. september 1992:Klassisk før brittiska lyssnare (Classic-fM) (Clas Barkman)
Der Spiegel, om Star Radio, November 1964
Helge Johanson: Når medier krysser grenser, Stavanger Aftenblad 21. oktober 1992
Jønköpingsposten 3. februar 1993: Kristet via satellit
Hans Knot: Historie van de Zeezenders 1907-1973. Eget forlag, Groningen 1994. Om Star Radio, s.28-36
Richard Pichaske, A Generation in Motion, Shirmer, New York, 1979.
Jose Luis Saez:Who pays Attention to the (AM) Radio? El Siglo, Santo Domingo, 10. mars 1992, med hale av César Obijo: Is AM dying?
Igor Sannikov: Independent broadcasting makes headway:World Broadcast News, Mai 1992
Nicolo Vivarelli: Free Press on the High Seas. Radio Brod. Newsweek 30.august 1993
Gerald M. Walker: VOA Europe leaps into the East, World Broadcast News, Oktober 1992

Situasjonen i Norge:

P4:

Frode Bjerkestrand: En halv million til P4-babyen. Bergens Tidende 14.september 1993
Alan Carter: Norway Market matures. Programming and operations mature for radio in Norway. Radio World 060194
Jonas Ekeberg: Datastyrt slageroppskrift i nye P4, Bergens Tidende juli 1994.
Anne Eikvar: De nære ting er viktigst. Intervju med P4s Gerd Johansen. Ukjent kilde.
Gry Egenes: P4 leder radiokrigen. Dagens Næringsliv 17.desember 1993Bjørn Enes: P2-babyen er født, sa P4-sjefen. Aftenposten 18.september 1993
Leif Gjerstad-NTB: P4 startet prøvesendinger. Vårt Land 20.juli 1993
Siw Grindaker og Kjersti Lunnan:P4 vil stoppe nærradio.Dagbladet 7.september 1993
Siw Grindaker og Kjersti Lunnan:Panikk i P4! Dagbladet 8.september 1993
Siw Grindaker: Nærradioene har tapt halvparten. Dagbladet 6.januar 1994
Øystein Hagen: P4-kreativ og rampete riksradio. AudioVisuelle Medier 4/93
Øystein Hagen: Kalle Kommærshj blir P4s programsjef. AudioVisuelle Medier 6/93
Lars H. Hognestad: Sin egen sjef, Svein Larsen i P4. VG 10. april 1993
Helge Johanson: Utskjelt radiostasjon. Stavanger Aftenblad 25.september 1993
Helge Johanson:Fornøyd, men vi vil justere litt. Stavanger Aftenblad 25.september 1993
Helge Johanson: Trenger vi alle nærradioene?Stavanger Aftenblad 11.januar 1994
Svein Larsen: P4 og NRK. Dagens Næringsliv 3.januar 1994
Sturle Stolz Nærø: En pinlig start på P4. Aftenposten 17.september 1993
P4 egen annonse: 1,2 millioner lyttere hver uke/592.000 hver dag/440.000 over 25 år. VG 16.oktober 1993.
P4 egen annonse:1,2 millioner har funnet P4

P4 egen annonse: Er du lei middagsstunden og piggrådmusikk?
P4s medarbeidere: Ukjent kilde.
P4-protest mot radiokjede. AudioVisuelle Medier August 1993
Børge Skråmestø: P4 endelig på lufta. VG 20.juli 1993
Børge Skråmestø: Oslo-nærradioer får ny frekvens.VG 1.februar 1994
Arvid Weber Skjærpe: Stutte nyheter fra Kleveland. Dagbladet 1.oktober 1993
Are Slettan: P4 justerer anslag. Finansavisen 29.november 1993
Kristin Stoltenberg: P4 inviterer til "30 minutter med Gud." Vårt Land 26.august 1993
Egil Thompson-NTB: Reklameradio vil trolig få vanskeligheter/ P4 får trange rammer.
Stavanger Aftenblad/ Vårt Land (6. april 1993)
Rune Valderhaug: Nærradio i riksformat. Bergens Tidende 22.september 1993

Generelt:

AudioVisuelle Medier 6/93: Godt spurt. Aller-konsernet og riksdekkende radiokanal.
Frode Bjerkestrand: Den store radioomlegginga: Intervju med Hans Petter Jacobsen fra gamle P2/Nye NRK Hordaland.
Ketil Bjørnstad: Min barndoms radio. Dagbladet 3.oktober 1993
Odd Borgestrånd: På bølgelengde med ordet, nytt fra radiomisjonen, Lunde 1981
Dagbladet Sett&Hørt 3.oktober 1993.
Dagens Næringsliv 1.februar 1994: P4 under falsk flagg.
Siw Grindaker og Kjersti Lunnan: Mediemogulen/Dansk kjempe i norske nærradioer. Dagbladet 11.september 1993
Siw Grindaker og Kjersti Lunnan: Hvem tar lytterne? Dagbladet 12.september 1993
Astrid Kolbjørnsen: Einar i bås. Bergens Tidende 2.oktober 1993
Øystein Hagen: Radio 1 blir riksdekkende.. AudioVisuelle Medier 4/93. Svar fra Jon Morten Melhus i Radio 1 samme nr.
Øystein Hagen: Nettverk med OL-radio. Audiovisuelle Medier 4/93. Svarsinnlegg i 6/93 fra leder i Norsk Nærradioforbund: Edruelig omgang med informasjon etterlyses.
Øystein Hagen: Fuglevik flyr høyt. AudioVisuelle Medier 4/93
Andreas Hompland: Tapar i tre kanalar. Dagbladet 9.oktober 1993
Helge Johanson: Radio ut til folket. Stavanger Aftenblad 1.oktober 1993
Helge Kjøllesdal: Hyllest til kvalitetsradio. Vårt Land 4.desember 1993
Ole Irgens: Din nye radio-hverdag. Bergens Tidende 21.juni 1993.
Erik Nodland: P4 danker ut NRK. VG 26.mars 1994
Erik Nodland: Kaos og opprør i NRK-radioen.VG 26.mars 1994
Norsk Kabel-TVforbund ved Knut Børmer.
Hallgeir Oftedal: Ingen fiasko, ingen suksess, men redusert næringsinnhold. Fædrelandsvennen 29. Januar 1994
Trygve Aas Olsen/Morten Stokkan: Radionostalgi på premieredagen. Dagbladet 3.oktober 1993
Alex Olsen: Klokkeradio. BA 3.oktober 1993
Sven Egil Omdal: Når kapitulerer Einar Førde? Vårt land 20,november 1993
Solveig Paule: Irma 1000(Petre-program) Stavanger Aftenblad 4.april 1994
Hans Rossine: Vi (NRK) får 30 NRK-kanaler. Dagbladet 25. april 1992
Torunn Egge Roux: Europakanalen er NRKs ukjente P5. Stavanger Aftenblad 6.oktober 1993
Øystein Røiseland: Kvitsøy-senderen kan redde Burma, Stavanger Aftenblad 19. desember 1992
Vårt Land 17. april 1993:Kronikk av Arne Bonde
Vårt Land 19. juni 1993:Kamp om flere radiolyttere, Kronikk av Arne Bonde
Vårt Land august 1993:Kristen medie-støtte til Kleveland. Vagleik Brekke støtter P4-tildelingen.
Vårt Land 1.oktober 1993: Trippeltilbudet fra Førde.
Vårt Land/NTB 4.oktober 1993: Radio-direktøren: Kritikk som ventet.
Vårt Land 4.oktober 1993: Sagt om tre kanaler. Presseklipp.
Worldwiew: Annonse for Radio Free Burma, Kvitsøy, 1993.
Superlønn i nærradio.AudioVisuelle Medier August 1993
Ole Andreas Uttberg: Hvem vinner radiokrigen?Mediemagasinet 1993.
Verdens Gang 12.september 1993: Nå starter radiokrigen

Økt satsing på livssyn. Om Kulturkanalen P2. Dagbladet september 1993

Kulturdepartementet/ Stortinget:

Lov om nærkringkasting av 27.november 1987 nr.71

Forskrifter om nærkringkasting.

St. Meld. 32:1992-93:Media i tida

Komiteinnstilling:Innst. til Stortinget 223

Mediemeldingen/ De Politiske partier:

Geir Ove Fonn: Kleveland stryker mediene med hårene. Vårt Land 10. oktober 1992

Fædrelandsvennen: Dyrere NRK og mer reklame, 3. april 1993

Øystein Hagen: Mediepolitikk for næringsutvikling. AudioVisuelle Medier 4/93

Kjartan Røddland:Fritt medievalg, Bergens Tidende 6. april 1993.

Jostein Soland: Mediemeldingen og lokalfjernsyn, Stavanger Aftenblad 14. april 1993

Nærkringkastingsnemnda:

Årsmeldinger om virksomheten, 1988-1992

Evaluering av første, permanente konsejnsperiode.

Teknisk stoff:

Radio 3 Grenland: bruker avansert datautsyr til å velge musikk. Mediemagasinet 1993.

Jan Alvestad: Vi jakter på FM-tuneren. DX-News 5/93

Jan Alvestad: Om Galaxie-antennen fra Ron Smith. FM News 105, 271193, 107, 190494(Også her om Sony ST-S311)

Audio Magazine April 1993(Denon TU-680)

Bernt Erfjord: Med radio i kofferten. DX-News 10/92

Bernt Erfjord: Sony ST-S311 DX-News 8/93

Bernt Erfjord: P4 avviklingsmodell.

Larry Campbell: Radio days with a technology Focus, om Metro News 1044 AM, South China Morning Post (Hong Kong) 10. Desember 1991

Dagens Nyheter, 23. april 1992:Digital radio har om tre år (Marcus Boldemann)

Dagens Nyheter, 16. februar 1993:Kabelradion ar snart har (Ola Sigvardsson)

Dagens Nyheter, 14. mai 1993:Toner ur garderob, Radio Classic, Helsinki (Hans Wolf)

DX-News/ Bernt Erfjord: DAB, Digitalt hele veien! (1990)

Expressen 15. november 1992: CD-kvalitet utan CD (Olle Larsen)

Expressen 15. november 1992: Radion som kan stava. (Om RDS)

Gøteborgs-Posten 15. januar 1993: Digital radio kräver ny apparat

Øystein Hagen:Helautomatisk radioprogram, ukjent kilde, 27. september 1992

Øystein Hagen:P4-60% dekning fra september. Audiovisuelle medier September 1992

Øystein Hagen: Racom konkur, DAMS lever videre. Audiovisuelle medier September 1992

Øystein Hagen:Seem i støtet, Audiovisuelle medier September 1992

Øystein Hagen: Slik blir P4s studioteknikk. Audiovisuelle medier 6/93

Quentin Howard:Classic fM, Engineering Information, 1992

Independent Broadcasting Authority, Independent Broadcasting, flere årganger, disse artikler:

Pat Hawker: Radio that doesn't sound like radio

John Whitney: Tomorrow's Broadcasting: Radio.

IBA News, AM Stereo(C-QUAM system tested at Foxhall Heath-SGR-FM)

Helge Johanson: Astra-satellitt hvert eneste år. Stavanger Aftenblad mai 1993

Helge Johanson: Astra kabellegger hele himmelrommet.Stavanger Aftenblad 21.august 1993

Medium Wave News August 1993: "Band Digital", Denon TU-680, Audiolab 8000 T.

Nils Ulrik Pedersen: Automatisk Radio. KWG Stockton. AudioVisuelle Medier.
 Personal Computer World: "Hallo, det er maskinen som snakker." (1990?)
 Popular Electronics juli 1982: AM Stereo
 Radio Nederland Media Network (Kenwood's CD-WORM)
 Svenska Dagbladet 28. mai 1992: Digital radioljud blir verklighet-1995 (Lars Hedblad)
 Svenska Dagbladet 28. mai 1992: 500 kanaler över Europa. (Gøte Andersson)
 Simon Spanswick: Driving towards shortwave in the car. BBC Worldwide, November 1992
 Statens Teleforvaltning, Stein Gudbjørgsrud (DAB)
 Stereo Review Mai 1993 (Denon TU-680)
 Teledirektoratet, Kringkastingskontoret, Rolf Møkleby. (DAB)
 Andrew Tett: Digital Audio Broadcasting, Communication 1992
 Mark Thomas, Head of Engineering, Radio Authority, UK: Digital Audio Broadcasting-your crystal clear set.
 Tidssignalet (NRK) 041193: Diskusjon om komprimering. DX-News 1/94
 Philip Marco Valentin: Computere styrer verdens største lokal-radio. (Capital Radio; CFM/ Capital Gold London og deres DAMS 2 system.) Dansk, ukjent kilde.

Litteratur:

Stoff om Amerikansk Kringkasting:

Erik Barnouw: History of broadcasting in the USA. 1: A tower in Babel. 1921-1933. 2. The Golden Web. 1933-1953. 3. The Image Empire. 1953- Oxford University Press 1966
 Broadcasting 30. juni 1969: Local radio's voice for a better tomorrow
 Broadcasting 11. august 1969: The new respectability of rock
 Broadcasting 5. januar 1970: What it takes to score in local news
 Billboard 5. april 1980: KHJ in LA to country
 Billboard 13. september 1980: Miami's WQAM-AM veers into country
 Billboard 27. september 1980: Goin' up the country
 Billboard 27. oktober 1980: XTRA-AM takes on Top 40
 Billboard: A nationwide listeners' guide to clear channel radio (Rollye Bernstein)
 Billboard: New Orleans market profile (4. september 1982)
 Billboard: Tales of terror from the annals of broadcasting. (Rollye Bernstein. 30. oktober 1982)
 Billboard: Nashville market profile (1983)
 Billboard: Nashville's WLAC adds more religious programs. (Edward Morris) (11. juni 1983)
 Billboard: Top 40 sound returns to radio. Om Mike Joseph. (Leo Sacks) (3. september 1983)
 Billboard: Radio waves awash with growth and change (Radio i Miami) (Rollye Bernstein, 9. september 1983)
 Billboard: Country out, rock back at KHJ, 27. oktober 1983
 Neill Borowski: How a 1000 watt daytimer beat San Francisco. Populært oldies-format på KOFY-AM San Mateo. (Ukjent kilde, 1986)
 Broadcast Management/ Engineering Oktober 1983: WNEW-FM build audience with progressive production (Eva J. Blinder)
 Broadcast Sound november/desember 1982: Public Radio in the USA/National Public radio (Paul Lehrman)
 Broadcast Sound november/desember 1982: KMET Los Angeles (Paul Lehrman)
 Broadcast Sound november/desember 1982: CKLW Windsor, Ontario (Paul Lehrman)
 Broadcast Sound mars/april 1983: Public Radio in the USA/ Pacifica Radio (Paul Lehrman)
 The Carter Family on Border Radio, brosjyre som fulgte en plate fra John Edwards memorial Foundation.
 Om amerikansk Radio fra Mexico.
 Gerald Carson: The Roguish World of Dr. Brinkley. Om amerikansk Radio fra Mexico.
 Louis Cantor: Wheelin' on Beale. On den svarte radiostasjonen WDIA Memphis
 Cruisin': 13 LP'er/ samleCD med Amerikanske stasjoner 1955-1967
 CQ april 1979: The dj is a robot
 Daily World 10. august 1977: Honor God, send money (Tom Tiede)
 Barry Davies: Radio Format Descriptions, Medium Wave News 1987
 Barry Davies: Program Formats, MV-EKO 1986

Thomas DeLong: Mighty music box
 J.Fred MacDonald: Don't touch that dial
 George H.Douglas: Early days of radio broadcasting
 Bill Earl: When radio was boss. Om KHJ "Boss radio" Los Angeles, KRLA Pasadena, mfl.
 Ralph Emery/Tom Carter: Memories. Om country dj Ralph Emery
 Peter Fornatale/Joshua Mills: Radio in the Television age
 Gene Fowler/Bill Crawford: Border Radio. Amerikansk kringkasting fra Mexico. XER/XERF Radio m.fl. stasjoner. Texas Monthly Press Inc., Box 159, Austin, TX 78767
 Tony Fitzherbert: Welcome south, brother. WSB Atlanta, National Radio Club DX-News.
 The Format Code, John Callarman, NRC Domestic Log 1975
 Formatology, John Callarman, NRC DX-News, 1976
 Hugh Gernsback: Radio-Craft(Mars 1938)
 Michael Goldfarb: In tune with America, BBC Worldwide November 1993
 Laurie Harper: Don Sherwood
 HiFi&Musik 8/ 81:Amerikansk Radiostation utan en enda gramofonskiva
 Impuls: This is WBAI. Om en ikke-kommersiell stasjon.
 John Jackson: Big band heat. Alan Freed and the early years of Rock 'n Roll
 Garrison Keillor: WLT-A Radio Romance, Viking Penguin 1991
 Jim Ladd: Radio Waves. Om FM free-form radio
 Joe Lightcloud: Native American Radio. Popular Communications oktober 1990
 Lars Lønsmann: Bare uten reklame, Public Radio i USA, Information
 Lars Lundberg: Jakten på det försvunna programformatet. Om Dr. Don Rose og Bill Lee på KFRC(AM).DX-Gnistan.
 Svenn Martinsen: Yankeeeradiofenomener, DX-News 1972
 Svenn Martinsen:US Format ABC, Distance, Umeå 1973
 Melody Maker 20.oktober 1973: Rock Radio-could it happen here?(Chris Charlesworth)
 Minnesota Public Radio: Welcome to Lake Wobegon, the town that time forgot. (Om Garrison Keillor)
 James Mollan: Besvärlig konkurrens från Mexico. Om bl.a. XETRA(AM), Tijuana. DX-Gnistan.
 James Mollan: Bill och Harry i legendarnas fotspår. KFRC(AM) San Francisco og WLOL(FM) Minneapolis, DX-Gnistan 2/ 84
 James Mollan: KFRC-AM återvänder til Top 40, DX-Gnistan ?/ 84
 James Mollan: En amöba invaderar Los Angeles-området. Om KFWB Radio. DX-Gnistan
 Mark Newman: Entrepreneurs of profit and pride-From black appeal to radio soul.
 Michael R.Pitts: Radio Soundtracks- a reference guide. Radioprogrammer bevart på plate/bånd.
 Steve Pond: College Radio's brave new wave. Rolling Stone 29.september 1983
 San Francisco Chronicle: Jim Gabbert buys KOFY San Mateo. Fra Spansk til Oldies.(1985, L.A.Chung)
 Southern Maine Business Digest: Country Music is Gold at WPOR Portland(april 1987)
 Jon D.Swartz/Robert C.Reinehr: Handbook of Old Time Radio
 Erling Söderström:Nordamerikas nordligaste lokalradio. Om KBRW Barrow, Alaska. Antennen, 7.desember 1990
 USA Today: Radio fans are hearing a new sound. Om bl.a. WHTZ, (Z-100) Newark og Scott Shannon.(Jefferson Graham)
 USA Today 31. januar 1990:Listeners tune in "Soft Hits" radio. (Jefferson Graham)
 Blacks lend an ear to silky sounds (James T. Jones IV)
 Turning to Stereo, new formats to attract advertising, NRC DX-News
 Vårt Land 27. oktober 1978:Eterkirkens profeter samler inn 1, 5 milliarder årlig (Thor Bjarne Bore)
 DX-Monitor(International Radio Club of America): WCFL Chicago
 World Broadcast News: WNNJ/WIXL Newton, NJ: Friends and neighbours (1983)
 World Broadcast News: John R.Gambling, WOR New York: State-of-the-art tradition(1983)
 (ukjent) If you don't like this station's music, wait till tomorrow. Om KARM Radio.

Stoff om BBC:

Asa Briggs: History of broadcasting in the United Kingdom. Oxford University Press 1968
 John Cain: BBC-70 years of broadcasting
 Edward Pawley: BBC Engineering 1922-1972

Paul Alexander Rusling: BBC listens to listeners, revises new channel plans. World Broadcast News. Action Stations! (Om Local Radio) BBC London, 1979
Brian Matthew: This is where I came in
Keith Skues: Radio Onederland, Landmark Press, Lavenham, Suffolk 1968

Generelt stoff om Britisk kommersiell kringkasting/Radio Luxembourg:

An alternative service of Radio Broadcasting, White Paper 1972
Parliamentary Debates, 11. og 12. April 1972
Sound Broadcasting Act 1972
Green Paper 1987
White Paper 1989
Broadcasting Act 1990
Mike Baron: Independent Broadcasting, Terence Dalton, Lavenham, Suffolk, 1975
Stephen Barnard: On the radio-Music Radio in Britain
Paul Donovan: Radio Companion
Bernt Erfjord: At the end of the day, Om Radio Luxembourg. DX-News 1/93
Keith Geddes: The setmakers
Arne Guttormsen: Exit for Radio Lux. Vårt Land 2. januar 1993
Lawrence Hallett: UK explores an expanded FM Band. Radio World 18/ 200494
Andreas Hompland: Sealed with a Kiss, Dagbladet 2. januar 1993
Ron Montague: When the Ovaltineys sang, eget forlag Benfleet, Essex, 1993
Nik Oakley/Dave Gotz: The Music Spinners. Britain's Radio djs. Music Radio Promotions 1976
Robert Olsson: En radioepok gick i graven .Om Radio Luxembourg. Frekvens 1/ 92
Campaign for Independent Broadcasting, Presentasjon, juli 1970
Independent Broadcasting Authority, TV&Radio, årbok, flere årganger.
Independent Broadcasting Authority, Code of Advertising standards and Practice, 1972/ 1975
Record Mirror 6.mars 1971: Radio Luxembourg, 4-siders spesialinnlegg.

Artikler om Britisk kommersiell kringkasting:

Independent Broadcasting Authority, Independent Broadcasting, flere årganger, disse artikler:
Charles Braham: Getting it together in Swansea
David Chapman: ILR at work
James Gordon: ILR-The Pattern for the future
Pat Hawker: Between two ears-ILRs Solid Sound
IBA Consultations on Pop programming in ILR
Terry Smith: News across the Mersey
Tony Stoller: Phone-in programmes on ILR
David Vick: Responding to local crisis

Ian Anderson: SIBC, Shetland Islands Broadcasting Company (FM96) presentasjon.
Berrow's journal 15. des. 1983: Spreading a little Sunshine
Rodney Collins: The World of Radio, serie i 4 deler, Record Mirror, sept-okt 1971
Paul Donovan: London's latest service station. Om Kiss-FM, London. (Radio Waves)
Peter Dunn: Why Ludlow loves a pirate, Sunday Times 1983
Dave Laing: Wolfmen as Housewives' Favourites, Sounds, 28. sept. 1974
Magnus Lind, Manx Radio, Eter-Aktuellt 1970
Howard Rose: KCBC Kettering, Now Radio 1990
Sid Smith: Aerial view: Radio i London
Torgeir Woxen: Manninagh: Om Manx Radio, DX-News 1970
Alan West: But what kind of free radio will we get? Record Mirror, 1971

Stoff om kringkastingsmediet:

David Dary: Radio News Handbook, TAB Books, Blue Ridge Summit, Pennsylvania, 1970

Etermedia förändrar världen. Roger Wallis blir prisbelønt. Gøteborgsposten 1.november 1990
Hal Fisher: Radio Program Ideabook, TAB Books, Blue Ridge Summit, Pennsylvania, 1968
Hal Fisher: How to become a Radio Disk Jockey, TAB Books, Blue Ridge Summit, Pennsylvania, 1971
Jay Hoffer: Organization and Operation of Broadcast Stations, TAB Books, Blue Ridge Summit, Pennsylvania, 1971
Michael Keith/ Joseph M. Krause: The Radio Station, Second Edition, Focal Press, Boston/ London, 1989

Stoff om satelittkringkasting:

R.Serge Denisoff: Inside MTV
Andrew Goodwin: Dancing in the distraction factory
Helge Johanson: Sett og hørt. Om CMT, Country Music TV. Stavanger Aftenblad 15. mars 1994
E. Ann Kaplan: Rocking around the clock. Om MTV

Artikler om generell misjonsradiostrategi:

Den elektroniske kirke-en trussel for menighetslivet. Svein Brurås, Vårt Land 23. mars 1983
Ove Eikje: For siste gang på kortbølgen. Dagen 25.september 1993.
Stefan Engstrøm: Nya lokalradion bättre alternativ än närradio. Dagen 12mai 1993.
Bernt Erfjord: Turks and Caicos Islands. Om Atlantic Beacon/ Radio Vision Christiana/SuperPower 10-20 AM. DX-News 1993
DX-Monitor:(International Radio Club of America): Om Atlantic Beacon/ Radio Vision Christiana/SuperPower 10-20 AM
Mennesker kan bli frelst, . . . Asbjørn Kvalbein i Påvirkning, Særnummer av Dagen 6. februar 1982
På Åpen Kanal. Media og misjon. Det Norske Misjonsselskap Årbok 1983
Radio Spreads the Word, i: Arthur Cushen, se under.
Radio Voice of the Gospel, i:Eter-Aktuellt 11/ 65 og 10/ 72, DX-Kuuntelija 1973.
Skyt på presten! Om Leif Munk, og Kanal 7, Randers. Pioneren.
Paul Odland: Veien gjennom Bibelen ender i Himmelen. Sambåndet 38/93
Paul Odland: Euromedier arbeider mot en riksdekkende kristen radiokanal.Sambåndet 38/93

Stoff om nærradio i Norge:

Premissleverandører for nærradio i 70-årene:

Helge Arild Bolstad: Willoch får vanskar med grasrota, Dag og Tid 36/ 74.
Gudmund Gjelsten:Nærkringkasting, visjon og røyndom. Syn og Segn 1974.
Svenn Martinsen:Nærkringkasting, serie i 4 deler i DX-News 1972/ 1973, særlig del 4, der det blir tatt til orde for både P2, regionale NRK-stasjoner og lokale kommersielle stasjoner.
Svenn Martinsen:Norsk Rikskringkasting-og den store visjonen. Dagen 31. juli 1974.
Oddvar Natvik: Kva er nærkringkasting? Dagen 12. august 1971 (Nynorsk pressekontor)
Oddvar Natvik: Bør Noreg få nærkringkasting? 1971. (Nynorsk pressekontor) Attgjeve i DX-News 1972.

Generelt stoff:

Audun Mosevoll: Media gir bare biter av virkeligheten: Intervju med Carl Christian Hauge, Santalen, 198?
Magnar Brandseth: Nærradiohandboka.
Mediehåndboken 1993
Magnar Brandseth:Nærradioane liv laga, Norsk Tidend 1990
Leiv Ellingsen: Nærradioane blir undergravne: Norsk Tidend 1991
Bernt Erfjord (red) Norsk Nærradioliste, DX-Listeners'Club, 1993
Frode Grytten: Under ein himmel av bly, Bergens Tidende 23. januar 1992
Presseklipp, VG, Dagbladet, Dagen, Romsdals Budstikke 14. august 1984
Olav Skjevesland:Journalistikk i kritisk lys, Vårt Land 21. september 1983
Søkere til Nærradiokonsesjoner 1984. Vårt Land 19. mai 1984
Innvilgede konsesjoner, Aftenposten 14. august 1984

Kåre Dalland: Bjørnefjorden Nærkringkasting: Tungt løft for å nå fleire. Os&Fusaposten, 20. april 1993
 Thomas Førde: Nærradio med millionoverskot (Radio 102, Karmøy/ Haugesund/ Tysvær) Stavanger Aftenblad 13. mai 1991
 Klaus Færevag: Det myke radiopolitiet (Nærkringkastingsnemnda) YS-S bladet 5/ 1989
 Siw Grindaker og Kjersti Lunnan: Nærradioene klager på styrken. Dagbladet 12. september 1993
 Tor Helge Gundersen: Starter bosnisk flyktningeradio(Radio Sotra) VestNytt 2.oktober 1993
 Tor Helge Gundersen: Radio Sotra holder stand i radiokrigen. VestNytt 20.november 1993
 Peter Hesseldahl: Hardware kan man kjøpe. . . Audiovisuelle medier januar 1992.
 Torbjørn Løvland: Radio Porsanger på luften. Forsvarets forum 8/ 84
 Audun Midtsveen: Valdres Radio, en nærradio for hele Valdres. Oppland Arbeiderblad 29. august 1986
 Kjell Ivar Myhr: Sex-samtale gikk rett på lufta, om episode på Radio Vika, Malvik. Dagbladet januar 1993
 Bjørn Olav Nordahl: Annonsører presset kristen radio til å kutte sendinger. (Radio 4, Sarpsborg) Vårt Land, 30. oktober 1991. Leder i avisen ; og innlegg om saken av Odd Arne Joø og Torbjørn Sønstrød 31. oktober, 4. november og 6. november s. å.
 Bjørn Olav Nordahl:Omstridt radio fortsetter som før. Vårt Land, 4. november 1991
 Jan Nyberg: Lyttarane Gjem i studio med kaffi og kaker. Radio Korgen. Vårt Land 2. november 1983
 Radio Evje åpnet med gospel og Stev. Fædrelandsvennen 6.januar 1994
 Ole Andreas Uttberg: Ny radio i Vestfold. Mediemagasinet 1993.
 Ole Andreas Uttberg: Radio Hadeland. Mediemagasinet 1993.
 Torbjørn Witzøe: Radio Kvinesdal har søkt om konsesjon i 5 kommuner. Agderposten 20.september 1993
 Torbjørn Witzøe: Radio Kvinesdal sender i 5 kommuner. Agderposten 19.januar 1994.
 Torbjørn Witzøe: Samsending vil bli forsinket. Agderposten 31.januar 1994.
 Torbjørn Witzøe: Fra overskudd til underskudd. Agderposten 24.mars 1994.

Radio 1 Oslo/generelt:

Radio 1: God jul 1.

Anders Gievær: Radio 1-Størst i Oslo, Arbeiderbladet 1989

Øystein Hagen: Puls og rytme, intervju med Leslie Goldsack, Radio 1 Oslo. Audiovisuelle medier September 1992

Liten reklamestasjon 106, 8. Audiovisuelle medier januar 1992.

Kristen nærradio, generelt:

Nils Petter Enstad:Bruker vi nærradioen godt nok? KKLnytt

Asbjørn Kvalbein: det sanne og det vesentlige. Dagen 198?

GIMRA, oppslag i UT i all verden, 1982

Kjell Hagen: Her er Radio Øst, intervju med Odd Borgestrand, Vårt Land våren 1985

Christian Hanssen:Vindu mot Livet, ett år. OM Ola Bjorland, Dagen 9. september 1991

Jens Petter Jørgensen: Brukes nærradioen for å frita vitneansvar? Vårt Land 24. oktober 1984

Kristelig Kringkastingslags Nærradiundersøkelse 1993 ved Reidar Oppedal.

Ole Kristian Lunde: Må plassere Gud midt i hverdagen. Knud Jørgensen intervjuet av Utsyn.

John Arne Moen: Nærradioemissæren. Dagen 1. november 1991.

Per Øistein Rogstad: 160 timer nærradio hver uke. Utsyn 1990.

Radio Sentrum Ålesund 5 år. Sambåndet 1989

Øyvind Risnes:Taus mikrofon i Radio Vest, VestNytt 27.mars 1991

John Solsvik: Med Guds ord på nærradioen (Nordhordland NR) Dagen 9. januar 1986

John Solsvik: Viktig profetisk oppgave å setja seg inn i kulturlivet. Intervju med Jan Inge Sørbø, Sambåndet 17. mai 1986

Emil Otto Syvertsen: Radio Loland-en ekte nærradio, Fædrelandsvennen 4. oktober 1990

Finn Jarle Sæle: Ja til kristen journalistikk. leder i Dagen 17. oktober 1985

Jan Inge Sørbø:Seleksjon og sensasjon: Dagen.

KystRadioen Bergen:

Dagen 14. august 1984: Kjempeformøyd. Intervju med Geir Magnus Nyborg
Tor-Helge Gundersen: Stabil lytteroppslutning, VestNytt, høsten 1993
Tor-Helge Gundersen: Kystradioen på Offensiven, VestNytt, høsten 1992
Kystradioen-min lokalradio, 1992
Willy Landro: Ingveig i Kystradioen, Ungdom og Tiden 1988?
Geir Magnus Nyborg: Radio bygger broer, Kystmagasinet 1993
Presentasjonsbrosjyre 1988
Øyvind Risnes: Radio-suksess. Radio Sotra og Kystradioen får høye lyttertall. VestNytt 29. august 1992
Gerhard Vik: Region Vest Eit kraftsenter i 90-åra. Kystmagasinet 1993
Vigdis Berland Øystese: Notat i forbindelse med 10-årsjubileet 1994

Radio Limelight, Oslo:

Else Brudevold: Aller overtar Radio Limelight, Aftenposten 20. juni 1992
Øystein Hagen: Rampelys-radioer i retten om navn. Audiovisuelle medier September 1992
John Hernholm: Radio Motor ble til Radio Limelight, ukjent kilde.

Norges Radio, Oslo:

diverse utklipp om etablering ;
3 menn på 93, 5, annonse 1. august 1991
Prat og mer prat, Dagbladet (Geir Rakvaag) Fredag 2. august 1991
Svett suksess, VG (Trygve Allister Diesen/ Eirik Brekke) 2. august 1991

diverse utklipp om konkurser:
Rykkens-Radio nær konkurser, Dagbladet (Arne O. Holm) 23. november. 1991
Rykkens Raske Radio-Ruin, Dagbladet (Jon Gangdal og Arne O. Holm) 30. november 1991
Døra på gløtt for Rykken, VG (Espen A. Hansen) 5. desember 1991
Gleditsch har ikke fått lønn, VG (Erik Nodland) 5. desember 1991
Politiet gransker Rykkens redder. , Dagbladet (Arne O. Holm) 7. desember 1991

Oslo-området, nærradio, generelt:

RadioAvisen, den rette innstilling. Annonse fra Aftenpostens RadioAvis 8. september 1985
Radio Classic 102: Savner du Radio Lux? Egenannonse Desember 1993
Paul Bjerke: Høstoffensiv mot Amerika-radio (Øystein Hagen, Kulturradioen) . Klassekampen 22. august 1983
Paul Bjerke: Radio til oppvasken. (Radio Oslo) Klassekampen 25. august 1983
Øystein Hagen: Radio Kafka på Grefsen, om Musikkradioen. Audiovisuelle medier September 1992
Thor Von Krogh: Hurperadioen på FM101 (Orakel-FM) , Programbladet 1984
Mauritz Sundt Mortensen: Musikk ønskes av de fleste: (om Radio Motor) Motor oktober 1982.
Anne-Chris Odland og Tore Tollersrud: Nærradioen, et alternativ. Dagbladet 5. september 1983
Jørn Pettersen: Ny Radio for Klassisk Pop(Radio Tango/Classic 102) VG 16.juni 1993
Kirsten Tuv: Karnevalet i eteren, Karnevalsradioen, en AM/ FM nærradio Arbeiderbladet 1. juni 1984
Ole Andreas Uttberg: Radio for voksne kvinner, FMRadioen Sandvika bruker datastyring og amerikansk konsulent har innført AC, Adult Contemporary format. Mediamagasinet 1993
Ole Andreas Uttberg: Radio Oslofjord i medvind. Mediamagasinet 1993
Ole Andreas Uttberg: Radio Oslofjord i sterk vekst. Mediamagasinet 1993

Puddefjord Radio/ P3/ Radio 1 Bergen/ Radio Bergen:

Frode Bjerkestrand: P3-prateren abdiserer-foreløpig. Bergens Tidende 11. august 1990
Frode Bjerkestrand: Tøff konkurranse for nærradioene. Bergens Tidende 15. september 1993
Jonas Ekeberg: Kraftig framgang for nærradioene, Bergens Tidende 31. juli 1993.
Astrid Kolbjørnsen: 10 år med Puddi, Bergens Tidende 9. mars 1993
Asbjørn Kristoffersen: Puddefjordens Røst. Om Edvard Pettersen, Bergens Tidende 6. mars 1993

Bjarne Kvam: Mollstemte nærradiotoner: Tapte to millioner. Bergens Tidende 15. september 1993
Jan H. Landro. P3 og Radio 1 blir samboere, Bergens Tidende, april 1992
Gunnar Løtveit: Eterfenomenet (Om Ivar Garberg og Radio Bergen) Bergens Tidende 1991
Finn Bjørn Tønder: Restaurantkonge kjøper nærradio, Bergens Tidende 1992

Romsdal og Nordmøre, nærradio:

Radio Eide 103, STIM 12. februar 1985
Olav Nordli: Radio VLR, et friskt innslag i eteren, DX-News 7/ 88.
Jan G. Røe: Duell i eteren! Radio 1 Molde/ Radio VLR. Romsdals Budstikke 2. desember 1989.
Bente Sollid: Nordvest Media med spennende prosjekt. (Mobil nærradio startes) KystNytt (Elnesvågen) 25. september 1987
Radio VLR, Vestnes-Molde, Presentasjonsbrosjyrer, 1988-
Ole Andreas Uttberg: Stor-radio i Ålesund? Mediemagasinet 1993

Solradioen, Steinar Aabø:

Bjørn Olav Nordahl: Omstridt radio fortsetter som før. Vårt Land 4. november 1991
Solheim Multimedia, Halden, presentasjonsbrosjyre. "Alle hører radio, over alt! "
Steinar Aabø: Mannen som brøt NRK-monopolet. Pioneren 1984

Radio 1 Sør, nærradio i Kristiansand:

Ingen nyhet er for liten. Intervju med Ragnar Udjus, Turistmagasin for Kristiansand 1984
Svein Harald Moe: Radionærhet i 10 år. Om Radio Søgne. Fædrelandsvennen 25. januar 1992
Radio Sør-Nærradio som viser vei. Pioneren 1984
Kåre Stoveland: Et døgn med Radio Sør. Fædrelandsvennen 7. juli 1990
Kåre Stoveland: Rasistiske vitser og fylleprat i eteren, Radio 1 Kristiansand, Fædrelandsvennen, 1. august 1985

Stavanger, nærradio:

Formiddagstener. Stavanger Aftenblad april 1990.
Leif Magne Flemmen: Dette er nærradio, om Radio Vest, før starten av Radio Romsdal 1984. Romsdals Budstikke, 28. april 1984
Helge Johanson: Aller-gruppen inn i Radio Vest, Stavanger Aftenblad 14. januar 1993
Helge Johanson: Bare de beste vil overleve, Stavanger Aftenblad 19. mars 1994
Ole Nygaard: Pioner med radiodilla, (Rolf Pedersen og Siddis Radio) A-Magasinet, 1982
Jan Soppeland: Radio-Predikant granskes av øko-krim. (Radio KOS/ Limelight, Stavanger) Dagbladet 6. mars 1993
Eivind Aarre: Nærradiofylket. Stavanger Aftenblad 26. oktober 1991.

Nærradio, Regional- og Kommersiell radio i Sverige/Finland/Danmark:

Jan Arell: Radio Rix ska göra program för vuxna. Gøteborgsposten 24. september 1993
Beata Arnborg: Segervisst radio Q vill vara veckotidning i radio, Svenska Dagbladet 21. september 1993
Mikael Bergström: Match tog hem reklamradion/Klara för sändning av reklamradio
Jönköpings Tidningen 7. desember 1993
Mikael Bergström: Radio Match snabbt igång. Jönköpings Tidningen 21. desember 1993
Pelle Bergendahl: Bra radio-det er svært. Gøteborgsposten 3. november 1993
Lena von Bonsdorff: Classic Radio efterlyser "kulturella vänklubbar." Helsinki-avis 13. oktober 1993
Alan Carter: The evolution of Denmark Radio. Om Radio Viborg og The Voice. Radio World 18, 200494
City 107 Programtablå(1994)
Bernt Erfjord: Radio på auksjon i Sverige. DX-News 9/93
Bernt Erfjord: Svensk Radio-Big Business? DX-News 1/94

Martin Enquist: Radio Arlanda täcker två städer. Resume 1993

Bengt Falkkloo: Radio Sjuhärad, Provokativa Program retar makthavarna, Dagens nyheter 22. oktober

Magnus Gatemark: Åtråvärt kap av Stella. NST 7. desember 1993

Gøran Grotting: Stor glädje hos bolagen. Gøteborgsposten 7. desember 1993

Esbjørn Guwallius: Reklamradio-va sa de' va bra för? Nøjesguiden Jønköping 1994

Nisse Hansson: Pladderradion breder ut sig. Dagens Nyheter 2. januar 1994

Anders Holmquist: Reklamskval. Dagens Nyheter 29. januar 1994

Gabor Hont: Nu surrar det i etern också. Expressen 20. oktober 1993

Anna Hultgren: Tuffa tider väntar för reklamradion. Expressen 4. november 1993

Anna Hultgren: Lyssnarna sviker P3. Expressen 24. desember 1993

Barbro Hultman: Kvinnligt kanalklipp. Radio Q. Svenska Dagbladet 11. november 1993

Gunnar Johansson: Tufft för nya radiokanalerna. Svenska Dagbladet 24. september 1993

Gunnar Johansson: Kommersiellt radiokrig innlett. Svenska Dagbladet 1. desember 1993

Madeleine Engfeldt-Julin: Slaget om reklamradion har just börjat. FL Treflex 4/93

Karlstad-avis: Stenbeck med i radiosatsning i Värmland. Dansbandsradio i Karlstad.

Kåll: Etermedia. Dagens Nyheter 13. februar 1994

Simon Lefvert: Reklamradiosändningar försenas. Svenska Dagbladet 11. oktober 1993

Simon Lefvert: Ny form på radioreklamerna. Svenska Dagbladet 27. oktober 1993

Erik Lidén: Reklam i etern dygnet rundt. Svenska Dagbladet 17. april 1993

Erik Lidén: Från Utö i norr til Blidö i söder, Skärgårdsradion, Sandhamn. Svenska Dagbladet 10. august 1993

Erik Lidén: 300 konkurrerar om 38 radiokanaler. Svenska Dagbladet 2. september 1993

Erik Lidén: Radio City bjuder högt. Svenska Dagbladet 21. september 1993

Stefan Lundberg: Radio Ettan lever på reklam. Dagens Nyheter 21. november 1990

Per Luthander: Den vilda jakten på frekvenserna. Svenska Dagbladet 23. september 1993

Per Luthander: Svag kontroll av det nya radionätet. Dagens Nyheter 30. oktober 1993

Per Luthander: Svårt för reklamradion att nå ut. Dagens Nyheter 28. september 1993

Per Luthander: Radio Q mest för kvinnor. Dagens Nyheter 13. november 1993

Per Luthander: Reklamkakan räcker inte till. Dagens Nyheter 8. desember 1993

Per Luthander: Vi borde lära av Sverige. Radio NRJs grunnlegger uttaler seg. Dagens Nyheter 14. desember 1993

Per Luthander: Radio Energy vann lyssnarna. Dagens Nyheter 24. desember 1993

Per Luthander: Tellemar tillbaka. Storstadradion, Stockholm. Dagens Nyheter 29. januar 1994.

Olle Lønnaeus: Radiokriget i gång. Sydsvenska Dagbladet 7. desember 1993

Stephan Løvgren: Fem bolag får sända lokalradio, GøteborgsPosten 7. desember 1993

James Mollan: Sven Hallberg, Lasse Lundberg, Studio utan skivspelare, Torkel Odeen, Ekonomin og

Lorenzo Nesi: Hård dragkamp om radiolyssnaarna. Dagens Nyheter 23. oktober 1993

Peter Nordbohm: SAF-Radio skrämmer matgäst, SAF-tidningen 23. november 1990

Pea Nilsson: Hur dålig får sport i radio bli? Dagens Nyheter 30. oktober 1993

Politikerna knäckte SBC, DX-Gnistan 1982

Radio Nova Vagnharad, kamp for å få bli kommersiell radio, diverse utklipp MV-EKO 1992/ 1993

Radio Nova (Vagnharad) kröker inte rygg! ICA-kuriren 5. desember 1990

NST 17. desember 1993: Musikstationen med høgt tempo. Radio Stella.

Marie Louise Samuelsson: Gedigen godhet i Radio Q. Svenska Dagbladet 21. november 1993.

Marie Louise Samuelsson: Samtalen styrkan i kvinnokanalen. Svenska Dagbladet 15. januar 1994.

Peter Sandberg: Knallar i väst får egen radio, Radio Sju, Borås. Dagens Nyheter 12. desember 1990

Olof Siverbo: Radio utan fjäsk, Gøteborgs-Posten november 1993

Anette Svensson: De tävlar om två frekvenser, Jønköpingsposten 27. oktober 1993

Lars Stahre: Hausse på radiobörsen. DI 23. september 1993

Per Ole Stenman: Närradio på mellanvåg, MV-EKO

Svalans DX-Club 1977: En presentation av Sveriges Lokalradio AB

Sveriges Lokalradio AB: det här är lokalradion

Gunnel Tornander: Plånboken styr kanalutbudet. Dagens Nyheter 23. september 1993

Jan Tunér: Storstadradion konkurs, Classic FM inn i stedet. FM-News 111, 020794

Roger Wallis: Närradion behøver saneras. Dagens Nyheter 1991

Charlotte Wendt: Fransk station(NRG) satsar på Sverige. Svenska Dagbladet 21. september 1993

Charlotte Wendt: Billigare kanaler i norr. Svenska Dagbladet 24.september 1993
Charlotte Wendt: Kaffe, ostfralla, radioreklam. Svenska Dagbladet 8. oktober 1993
Annika Ågren: Jublet brøt ut i Arløvsstudion. Sydsvenska Dagbladet 7.desember 1993

Generelt mediestoff:

Sefton Delmer: Mikrofonen var mitt våpen, John Griegs Forlag 1964 (Original: Black Boomerang, 1962)
Bergen
Gjøteborgsposten 1.november 1990: Etermedia förändrar världen. Om Roger Wallis.
Jan Petter Helgesen:Krigskringkasting som skal forvirre. (AM-sendinger fra fly) Stavanger Aftenblad 19.
mars 1992
Krister Malm/ Roger Wallis: Media Policy and Music Activity, London and New York 1993.

Stoff om den irske radiorevolusjonen:

Miles T. Johnston: The Irish Era, Video i 7 deler om den irske radiorevolusjonen, Lurgan, Armagh, N.
Ireland 1991
Svenn Martinsen:Lokal radio i kirkelig tjeneste, rapport til Presteforeningen etter en studietur til Irland og
England, 1983. Radio Nova, Dublin, Radio ERI, Cork. Kilmallock Community Radio.
Svenn Martinsen:En radioreisedagbok, Radiopresten forteller. STIM august/ september 1983 (etter en
studietur til Irland og England)
Peter Mulryan:Radio Radio. BorderLine Publications, Dublin 1993.
Phoenix, Dublin, juni 1983: Radio Nova. The Great Irish Radio Experiment
Robbie Robinson m. fl. : The Radio review ; Sunshine Radio (Dublin) 5 years on

Artikler om Katolsk radiostrategi:

Radio Luz y Vida, Loja, Ecuador, art. av Simo S. Soininen, DX-Kuuntelija 1974.
Radio Quillabamba, Peru, art. av Simo S. Soininen, DX-Kuuntelija 1974.
A few rural Alaskan Radio Stations, om KNOM Radio, Nome, Alaska, art. av Mike Dorner Jr, DX-
Monitor, 198?
Jorge Alexandre Lopes: Ups and downs for Portugese Stations. Radio Renascenca No.1 in the ratings.World
Broadcast News.
For Nome, Radio is strictly voluntary, (om KNOM) David Lamb, Los Angeles Times, 198?
Forkynnelse i kapselform, Per Haddal i Vårt Land, 1970.

Stoff om musikk:

Andrew Blake: Music Business
Jeff&Todd Brabec: Music, money and success
Rob Burt: Surf City/ Drag City, Blandford Press, Poole, Dorset, 1986.
R.Serge Denisoff: Solid Gold- The Popular Record Industry
R.Serge Denisoff: Tarnished Gold-The record industry revisited
Charlie Gillett: The sound of the city, Souvenir Press, London 1983.
Charlie Gillett/ Simon Frith: Rock File 2-5, Panther, London.
Simon Frith/Andrew Goodwin/Lawrence Grossberg: Sound and vision
Stein Erik Gilje: Musikken påvirker deg mer enn du tror. Intervju med Trond Andersen. Dagen 22. juli
1986
John Grissim: Country music: White Man's Blues, Paperback Library, s Kinney, New York, 1971.
Phil Hardy/ Dave Laing: The encyclopedia of Rock 1-3. Panther, London 1976
Steve Lawhead: Rock under kristen lupe, Luther/ Credo forlag, Oslo 1981
Music master labels and distributors directory(UK)
Keith Negus: Producing pop-culture and conflict in popular music
Official Music Master, CD Catalogue XIV, Waterlow, London.
Official Music Master, Tracks Catalogue IV, Waterlow, London.
Tony Palmer, All you need is Love, Futura, London 1976, også med samme navn:

TV-serie på London Weekend Television.
Lillian Roxon: Rock Encyclopedia, Grosset&Dunlap, New York.
Håkan Sandblad: Popmusik, Prisma, Stockholm, 1969.
Arnold Shaw: The World of Soul, Paperback Library, Kinney, New York, 1971.
Arnold Shaw: The Rock Revolution, Paperback Library, Kinney, New York, 1971.
Norton York: Rock File-Making it in the music business
Joel Whitburn: Billboard Pop Album charts 1965-1969
Joel Whitburn: Billboard USA Top 40 hits 1955-
Joel Whitburn: Billboard Top pop singles
Joel Whitburn: Billboard Pop annual 1955-
Joel Whitburn: Billboard Pop Memories 1890-1954
Joel Whitburn: Billboard Top Pop Albums 1955-
Joel Whitburn: Billboard Bubbling under the Hot 100
Joel Whitburn: Billboard Top Black 1942-
Joel Whitburn: Billboard Top Country 1944-

Stoff om Norsk Kringkasting:

Hans Fredrik Dahl: Hallo Hallo, Cappelen, 1975
Hans Fredrik Dahl: Dette er London, Cappelen 197?
Bente Erlien: NRK Vestfold-et veksthus for 90-årenes radio. Tidssignalet 29. august 1992.
Eteren er rød, Leder i Vårt Land våren 1970
Hallo-Hallo/ Programbladet 1923-
Hvem Hva Hvor 1948
Jon Gelius: US Army starter nærradio (Om AFEBS Kolsås) . Forsvarets Forum 1984
Kontinuerlig værmelding, introduksjonsbrosjyre for FM103, Kjærringberget, fra Metereologisk Institutt.
Ragnar Kvam: Bråk om amerikansk nærradio, Dagbladet 9. april 1984
Lista AM-sender, diverse utklipp om nedlegging , Fædrelandsvennen, Farsunds Avis mai 1975
Svenn Martinsen: Radio Arken, "The ARK". Presentasjon 1984
Svenn Martinsen: The Norway Long and Medium Wave List, DX-news 1974
Svenn Martinsen: Prosjekt 1995! ? , 1992
Svenn Martinsen: Quo Vadis, MB? DX-news 1974
Svenn Martinsen: Utkast til en ny kringkastingsmodell, uttalelse til Kulturdepartementet, 1983.
Norsk Radio, 1923-
NOU 1975:7 Kringkastingslov
NOU 1982:33 Nærradio
NOU 1982:34 Kabelfjernsyn
NOU 1984:5 Kringkastingsreklame
Programbladet for Bergen Kringkaster, 1926-
Knut S.Selmer, dr.juris, m.fl.: Hva ønsker vi av NRK? Minerva forlag, 1967
UKEsenderen Bergen, 1966-1972, arkiv utlånt av Skjalg Halmøy, Åsane, artikler i Eter-Aktuellt (Peder Nilsson, 1970) og DX-News 1972, Halmøy.
Radio Susie 1485 (UKEsenderen Oslo) DX-News 1983. Opplysninger ved Knut Børmer.
UKEsenderen Trondheim (Odd-Jørgen Sagdahl/ Arnstein Bue) DX-News 1989.

Stoff om offshore radio og landbasert piratradio:

Peter Alex: Who's who in Pop radio, 1966 Four Square Books (New English Library Ltd., Barnards Inn, Holborn, London EC1)
Simon Barrett: Ten days in the life of a lady. Om Radio Caroline
Gerry Bishop: Offshore radio, ICENI Enterprises, Norwich, 1975
Robert Chapman: Selling the sixties, The pirates and Pop Music Radio, Routledge, London/New York 1992
Chris Elliott: The Wonderful Radio London Files, Now Radio 1986/ 1989
(Flere forf.) Happy Birthday Radio Caroline, Rayleigh, Essex 1984.
Bernt Erfjord/Sigbjørn Nedland: Radiorebellene i Europa. Tre programmer på NRK P2

Bernt Erfjord: Voice of Peace legger inn årene. DX-news 9/93
Paul Harris: When pirates ruled the Waves, 1968,
To be a Pirate King, 1973,
sammenfattet i: The stations of the sea, Impulse Press, Aberdeen.
John Hind/Stephen Musco: Rebel Radio
Hans Knot: Historie van Radio London, eget forlag, Groningen 1987
Hans Knot (red.) :25 Years Radio Caroline Memories, eget forlag, Groningen 1989
Hans Knot: De 5 van de Laissez Faire, eget forlag, Groningen 1991
The Laissez Faire story. Om Radio England/ Britain Radio, på dobbelkassett. Alfasound, Sale, Cheshire.
Laser 558 Story på LP-plate. East Anglian productions 1988
Svenn Martinsen: "That was their greatest hour." DX-News 1974
Monitor. Engelsk tidsskrift, bl.a disse bidrag:

The Ed Moreno story, Nr.21-24.
The Stephen Bishop/Johnny Moss/John Lewis story, Nr.21-25.

Peter Moore: Butterfly at the wheel. Om Radio Caroline. 1993
Bob Noakes: The Last of the Pirates: Om Radio Caroline.
Radio News. Opptrykk av magasin fra 1967.

Radio Nord:

Jack S. Kotschack: Radio Nord kommer tillbaka/ Radio Nord Story, Impulse Press, Aberdeen, 196? / 1971
Jan Kotschack: Min pappa var radiopirat! Mersmak 5/93
20 år sedan Radio Nord-MV-Eko 1980
Radio Nord-piraten på mellånvågen, HIFI&Musik 9/ 86
Radio Nord: Historien om Radio Nord. CD utgitt på Triola 1993.
Piraterna har segrat! Svenska Dagbladet 3. desember 1993

Radio von Unten 1993: Radio Brod schafft Gegenöffentlichkeit im Jugoslawien-Krieg.

Offshore Echo's. Engelsk/Fransk tidsskrift, bl.a disse bidrag:

Ed Moreno interview. Nr. 32, 33, 35. Gjengitt i Best of Offshore Echo's.
Radio Brod. Nr. 95

Offshore Radio years Vol. 1-3. Videoer fra East Anglian Productions
Radio Sovereign story, Howard Rose i: Now Radio 1987
Record Mirror September 1970: 6-siders spesial om Radio Veronica
Remember the 60s/ Remember the 70s. Videoer fra East Anglian Productions
Howard Rose: The pirates who waived the rules: Now Radio, 1989/ 1990
John Wenmore-Rowland, Radio Caroline, Landmark Press, Lavenham, Suffolk 1967
Paul Alexander Rusling, The lid off Laser 558, Pirate Publications, Herne Bay, Kent, 1984
Keith Skues: Pop went the Pirates, upublisert, 1967. Planlagt utgave 1994.
Radio 390-stoff: Stasjonens (Estuary Radio) eget informasjonsstoff, 1967
Om Stasjonen og Ted Allbeury, Paul Easton og Rob Chapman i Now Radio 1987

Artikler om Pinsevennenes radiostrategi:

Eskil Johansson: IBRAS historia. Dagen 10.juni 1993
IBRA går ut, Eter-Aktuellt 3/ 72.
Miracle at North Pole, om KJNP Radio og Don Nelson. DX-Radio 1973.
KJNP Radio, North Pole, Alaska, 1170 AM. Informasjonsstoff, 1981.
Tidings beamed from North Pole, LA Times 251273.(Charles Hillinger)

Stoff om Radiomottaking/sending:

Arthur Cushen's Radio Listeners Guide, eget forlag, Invercargill, New Zealand, 1990
Timo Leponiemi, Hyvinkää : European FM Handbook 1993. Finnish DX Association
Kieron Murphy: Looking Back: Intervju med Harold Beverage, oppfinneren av vandreboølgeantennen. IEEE Potentials, februar 1992.
Kjell Arne Olsen/Svenn Martinsen: AM Radio Days in Norway. AM-stasjoner hørt i Norge 1945-1993. DX-Listeners' Club Norway 1994
Paul Alexander Rusling: Radio 10 Gold on air from Lopik and Holland FM goes sea-borne. Medium Wave News mars 1994
Odd Jørgen Sagdahl: Sony ICF-SW1S. DX-News 3/92
"Sparks": QTC(Have a message for you) A seagoing officer's scrapbook, Sequoia Press, 2502 Cockburn, Austin, TX.
Knut N. Stokke: Bølgeforplantning på lang-og mellombølge. Teleelektronikk 1/75.
Knut N. Stokke: Fra sender til mottaker, Universitetsforlaget, Oslo 1978.
Knut N. Stokke: Some graphical considerations on Millington's method for calculating field strength over inhomogenous earth, Telecommunication Journal, Vol.42-No.III, Mars 1975.
Sveriges Lokalradio AB/Televerket Radio: "RDS"
Tekniken informerer/ september 1989: "AM"
James Wood(M) Consulting Engineer: AM Terrestrial Broadcasting. Past, Present&Future. IEE Review Mars 1989
James Wood(M) Consulting Engineer: History of International Broadcasting. IEE/Peter Peregrinus ltd.
James Wood(M) Consulting Engineer: France readies SW revolution. World Broadcast News September 1993
World Radio TV Handbook, alle årganger

Stoff om reklame og kulturspørsmål:

Bispemøtet 1992: Kirken og forbrukersamfunnet. Verbum 1992.
Bjørn Are Davidsen: Litteratur som del av kulturkampen, Vårt Land 21. desember 1985
Stein Erik Kruse: Skapt i reklamens bilde, Credo forlag, Oslo 1977
Eugene E. Landy: Underground Dictionary, Simon&Schuster, New York, 1971.
Magne Lerø: Kristne bør minst av alle gå inn for. . . Vårt Land 24. oktober 1984
Per Lønning: Forbrukersamfunnets forplantnings-dynamikk. Kirke&Kultur 3/93. s.239 flg.
Clarence Major: Black Slang ; RKP, London, 1971.
Guy Peelaert/ Nik Cohn: Rock Dreams, Under the Boardwalk, Pan Books London 1974

Bernt Erfjord, Hellemyråsen 10, 4628 Kristiansand, tel: 380/33152, har mange opptak til salg med forskjellige typer radiostasjoner fra hele verden.

**Kommentar 2014-utgave: Bernt Erfjord døde 26. juni 2004.
Han ble 42 år gammel, RIP.**